

Tartu Ülikool

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Riigiteaduste instituut

**EESTI ERAKONDADE VÄLISPOLIITILISTE SEISUKOHTADE
KUJUNEMINE: EESTI – VENE PIIRILÄBIRÄÄKIMISTE
NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Erik Perlin

Juhendaja: Heiko Pääbo (PhD)

Tartu 2014

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

.....

Erik Perlin

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
I TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD.....	6
1.1 Välispoliitiliste otsuste tegemise protsessi teoreetiline baas.....	6
1.2. Bakalaureusetöö analüüsis kasutatav mudel	10
II Metoodika.....	19
2.1. Kvalitatiivne analüüs	19
2.2. Ekspertintervjuud.....	20
2.3. Uurimisküsimused	22
2.4 Empiirilise materjali analüüsi	23
III Tulemused.....	24
3.1. Eesti-Vene piirileppe olulisus	24
3.2. Välispoliitilisi otsuseid mõjutavad välised tegurid	26
3.2.1 Poliitimaastiku omapära ja erakondade vastastikune mõju.....	26
3.2.2. Majanduslikud kaalutlused	28
3.2.3 Rahvusvaheline õigus, maailma arvamus	29
3.3. Välispoliitilisi otsuseid mõjutavad siseriiklikud tegurid.....	31
3.3.1 Julgeoleku vajadused	31
3.3.2. Geograafilised ja topograafilised iseärasused	33
3.3.3. Erakonna ning tema valijaskonna isepära	34
3.3.4. Erakonnasisesed arutelud Eesti-Vene piirileppe seisukoha kujunemisel.....	36
3.4 <i>Cross-case</i> võrdlus.....	38
IV Järeldused ja diskussioon.....	40
4.1 Järeldused ja vastused uurimisküsimustele.....	40
4.2. Meetodi kriitika ja soovitused.....	41
Kokkuvõte.....	43
Võõrkeelne resümee.....	45
Kasutatud kirjandus	46
Lisad.....	48

Sissejuhatus

Eesti-Vene piirilepingu küsimus muutus Eestis taas aktuaalseks, kui Venemaa välisminister Sergei Lavrov 2012. aasta septembrikuus kinnitas, et Venemaa on valmis alustama Eestiga uuesti läbirääkimisi piirilepingu sõlmimise üle (Raiste 2012). Käesoleva bakalaureusetöö uurimisprobleemiks on autor valinud Eesti-Vene piirileppe läbirääkimiste Eesti-poolse sisendi moodustumise. Tegu on ühe olulisema välispoliitilise küsimusega Eesti jaoks, võttes arvesse Nõukogude okupatsiooni ning Eesti õiguslikku järjepidevust. Eesti-Vene piirilepe on toonud kaasa vastandlikke arvamusi nii ühiskonnas kui võimukandjate seas.

Kõlab dramaatiliselt, aga omal moel oleme kogu taasiseseisvusaja vältel olnud Venemaaga sõjas. Praegu oleme seda kaotamas, sest meie juhtkonnal pole närvi jätkamiseks ja me sisendame endale, nagu peituks Eesti-Vene halbade suhete põhjus meis ja nagu saaks me neid suhteid uute järeleandmistega parandada.

(Helme 2013)

Sellise mõtteavaldusega tuli paar kuud tagasi oma artiklis välja diplomaat ja ajaloolane Mart Helme, mis näitab, et Eesti-Vene piirilepe on vastuoluline temaatika. Bakalaureusetöös käsitlev teema on hetkel ühiskonnas aktuaalne, sest taas on päevakorras Eesti ja Venemaa vahelise piirileppe ratifitseerimine. 2005. aastal tühistas Venemaa omapoolse allkirja Eesti-Vene piirileppelt, mis oli tingitud sellest, et Eesti riigikogu ratifitseeris antud lepingu preambuliga, milles viidati 1920. aasta 2. veebruaril sõlmitud Tartu rahuleppele, millega Nõukogude liit tunnustas Eesti Vabariiki. Vastandlike arvamuste olemasolu Eesti erakondade sees ja kogukondade hulgas nii 2005. aastal kui ka 2013. aastal on üheks aluseks, miks antud teema käesoleva töö autorile huvi pakkus. Töös kaardistab autor Eesti erakondade seisukohad ning otsustusprotsessid, mida piirileppe osas seisukoha kujunemisel läbiti. Seisukohtade analüüsimisel analüüsib autor erinevaid faktoreid, mis välispoliitilisi otsuseid mõjutavad. Autor tugineb K. J. Holsti mudelile, mida autor on vastavalt teema püstitusele ning analüüsiühikule kohendanud.

Varem on Eesti-Vene piiriläbirääkimisi analüüsinud Mart Nutt (2011) oma doktoritöös „Eesti parlamendi pädevuse kujunemine ja rakendamine välissuhtlemises“ ning Eiki

Berg ja Saima Oras on kogumikus „Eesti välispoliitika aastaraamat” (Berg, Oras, 2003) teinud analüüsi teemal „Kümme aastat Eesti-Vene piiriläbirääkimisi“. Käesolev töö keskendub ka Eesti erakondade seisukohtade kujundamisele, seda teemat on varem uurinud Getter Tiirik (2012) oma magistritöös „Erakonna sisedemokraatia erakonna Isamaa ja Res Publica Liit ning Eesti Reformierakonna näitel“, Helen Ojamaa oma magistritöös „Demokraatlikkus Eesti erakondade siseprotsessides. Võrdlev analüüs.“ ning Liisa-Indra Kärt (2008) oma bakalaureusetöös „Erinevused Reformierakonna ja Sotsiaaldemokraatliku erakonna sisedemokraatias ja liikmete diskursustes“. Välispoliitika huvide ja väärtuste konflikti teemat on käsitlenud Taavi Turu (2012) oma bakalaureusetöös „Huvide ja väärtuste konflikt välispoliitikas dalai-laama Eesti visiitide näitel“. Bakalaureusetöö teoorias tugineb autor peamiselt Kalevi Jaakko Holsti (1995) teooriale, mis on esitatud tema teoses *International politics: A framework for analysis*.

Käesolev bakalaureusetöö „Eesti erakondade välispoliitiliste seisukohtade kujunemine: Eesti-Vene piiriläbirääkimiste näitel“ koosneb neljast peatükist. Esimene peatükk on teoreetilised ja empiirilised lähtekohad, mis annab ülevaate välispoliitiliste otsuste kujunemise teooriast ja kontseptualiseerimisest. Teine peatükk on meetodika, mis annab ülevaate kasutatud meetoditest ja intervjuueeritavate valikust. Kolmas peatükk kirjeldab kvalitatiivse uuringu peamisi tulemusi ning neljas peatükk, järeldused ja diskussioon, annab vastused uurimisküsimustele. Bakalaureusetöö autor tänab oma juhendajat ning intervjuus osalenud eksperte.

I TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

Teoreetiliste ja empiiriliste lähtekohtade peatükk jaguneb kaheks suuremaks alapeatükiks:

- 1) Välispoliitiliste otsuste tegemise protsessi teoreetiline baas
- 2) Töös kasutatava Holsti mudeli analüüs ning kohandamine käesoleva töö teemale

1.1 Välispoliitiliste otsuste tegemise protsessi teoreetiline baas.

Välispoliitika on kogum poliitilisi eesmärgi, mis määravad riigi suhtlemise teiste riikidega. Samuti riigi ülejäänud väljapoole suunatud tegevus ja otsused. Välispoliitika kujundatakse riiklike, julgeoleku, ideoloogiliste, majanduslike ja rahvuslike huvid ning eesmärkide kaitseks. Eesti välispoliitilised eesmärgid on välja toodud välisministeeriumi kodulehel:

1. Julgeoleku kindlustatus ja jagamatus, rahvusvaheliste suhete stabiilsus ja ennustatavus
2. Eesti majanduse toimimise eelduste tagamine, liberaalsed majandussuhted ja majandusruum
3. Eesti isikute kaitse välismaal ja välissuhetes
4. Eesti mõjukus ja hea maine
5. Demokraatiat, inimõigusi, õigusriigi põhimõtteid, majandusvabadusi ja arengut edendav väärtuste ruum

(Välisministeeriumi koduleht 2014)

Välispoliitika on valdkond, mida peetakse tunduvalt vähem parteidevahelise võitluse objektiks, sest konsensuslik poliitika toetab riigi usaldusvärsust rahvusvaheliste suhete süsteemis ning ei võimalda välisjõududel manipuleerida riigisiseste jõududega (Bjereld, Demker 2000, 18)

Valdav enamus välispoliitilisi analüüse, sealhulgas Eestit puudutavad, on võtnud keskseks analüüsiühikuks riigi kui terviku. Pääbo, Kand ja Kaljuorg on 2006. aastal läbi

viinud uurimuse, milles analüüsisid Eesti erakondade välispoliitilisi ideoloogiaid ning välispoliitilist maailmapilti, milles tõid välja ka toonase erakondade üksmeele. Nende uurimus tõi välja Eesti erakondade ideoloogiad ning analüüsis neid historitsistlik-liberaalsel skaalal, mis aitas välja tuua erakondade vahelise maailmavaatelise erinevuse ka välispoliitikas. Siiski nõusid erakonnad riigi ühtsuse ning välispoliitilise konsensuse tähtsusega:

„Seega võime öelda, et konsensuse osas on Eesti erakonnad suuresti ühisarvamusel: konsensus on kasulik ja vajalik ning välispoliitilisi küsimusi pole mõtet muuta parteidevaheliseks diskussiooniks.”(Pääbo, Kand, Kaljuorg, 2006)

Fakt, et välispoliitiliste seisukohtade üle ei soovita suurt ning sisulist debatti pidada, väljendades sellega riigi konsensuslikku ühtsust, teeb käesoleva töö mõneti keerukamaks. Samas viitab see ka analüüsi asjakohasusele ning vajalikkusele, sest erakondade välispoliitilist maailmapilti ning otsustusprotsesse on suhteliselt vähe uuritud. Siiski on erakondade seisukohad erinevad, ning konsensuse näol on tegemist eesmärgiga, mida erakonnad täita püüavad, kuid alati lõpuni ei saavuta.

Erakonnad kujundavad oma välispoliitilisi seisukohti esmajärjekorras iseseisvalt. Käesolev töö keskendub nende seisukohtade kujunemise analüüsile, vaadeldes, mis on need tegurid, mis mõjutavad otsuste tegemist ning põhimõtete kujunemist.

Välispoliitiliste otsuste tegemine toimub lõppfaasis riigi, mitte erakondade poolt, seega oleks vajalik põhjendada erakondade analüüsiühikuks valimist.

Erakonnad esindavad rahvast ja riigi rahvuslikku huvi, seega on nende eesmärkideks lisaks valituks osutumisele ka riiklikud eesmärgid.

Parteide sisend välispoliitika moodustumisse, on sõltuvalt nende positsioonist valitsuses või riigis, olulise tähtsusega. Enamik välispoliitilisi seisukohti kujuneb riigi kui terviku huvisid arvestades, kuid tulenevalt ideoloogia, valijaskonna ning muude tegurite mõjust, on erakondade eesmärgid mõneti erinevad. Nii riigi kui ka erakonna püsimise julgeolek ja turvalisus on üheks peamiseks parteide välispoliitiliseks eesmärgiks. Lisaks huvitab erakondi kindlasti võimalus riiki valitseda ning valitsetava riigi järjepidev areng. Erakondadel on välispoliitika kujundamisel samad eesmärgid ning sarnane käitumine, mis riikidel.

Erakondade üldised välispoliitilised eesmärgid on sarnased realistliku koolkonna omadele. Käesolevas töös kasutatava keskse teooria autor on K.J. Holsti, kes on realistliku koolkonna esindaja. Realistid näevad välispoliitika eesmärkidena nelja komponenti: turvalisus, autonoomia, areng ja valitsus. Vastavalt klassikalistele realistidele on struktuurne anarhia või tsentraalse võimu puudumine vaidluste lahendamise aluseks. See on kaasaegse süsteemi oluline tunnusjoon ning annab aluse julgeoleku dilemma tekkeks: toimivas süsteemis on ühe rahva julgeolekutaotlus aluseks teiste rahvaste julgeoleku vähenemisele. Klassikalised realistid vaatavad konflikti tavapärase rahvusvahelise seisundina ning nõustuvad sellega, et riikide käitumine on ratsionaalne. Riike juhib rahvuslik huvi, mis on tavapäraselt defineeritud ellujäämise, julgeoleku, võimu ja suhteliste võimetega. (Holsti, O. 2004)

Eesti välispoliitilised eesmärgid hõlmavad kõiki nelja Ole Hoslti välja toodud eesmärki. Tihtipeale on välispoliitiliste valikute tegemisel vaja eelistada ühte eesmärki teisele. Näiteks on väikeriikidele aktuaalne julgeoleku ja autonoomia suhe. Käesoleva töö keskses olev debatt Eesti-Vene piirilepingu näitel on endine põllumajandusminister Helir-Valdor Seeder väljendanud seda, et tegu oleks ohuga julgeolekule ning me ei tohi anda võimalust muuta senist Tartu rahulepingu tähendust, mis toetub rahvusvahelisele õigusele. (Seeder, 2013)

Rahvusvaheliste suhete tõlgendamisel tuleks lähtuda sellest, et osiste otsustusmehhanism on ratsionaalne ning osised soovivad saavutada maksimaalset heaolu riigile. Realistide vaatenurga järgi on välispoliitika üheks suurimaks eesmärgiks julgeoleku suurendamine. Rahvuslikud huvid realismis on kantud mõjuvõimu suurendamisest ning riikide omavahelisest konkureerimisest, eeldades, et riigid käituvad ratsionaalselt. Lisaks toetab teoreetilise baasi valikut fakt, et rahvuslike huvide kaitse ja julgeoleku ohud on Eesti-Vene piirileppe sõlmimise peamisteks arutelu aspektideks. Välispoliitiliste otsuste tegemise analüüsimiseks tuleb esmalt identifitseerida tasand, millel käesoleva töö osised asetsevad. Kuna realism on eelkõige süsteemiteooria ning harilikult on osisteks riigid, toob Holsti välja neli konkureerivat tasandit, millelt rahvusvahelisi suhteid analüüsida.

Esiteks toob Holsti välja globaalse tasandi, kus globaalsete probleemidega tegeletakse ühiselt, kuna need puudutavad suuremat osa maailmast. Teiseks tasandiks on Holsti toonud riikide süsteemi, kus põhiliseks teguriks on jõudude tasakaal ning võitlus selle

üle. Riikide süsteemi analüüsimisel ei arvestata siseriiklike faktoreid. Kolmandaks analüüsi tasandiks on individuaalsed riigid. See analüüsitase arvestab enim siseriiklike tingimusi ning võimaldab Holsti väitel ka otseselt erakondade tegevust analüüsida. Neljanda ning viimase tasemenäe on Holsti välja individuaalsete riigimeeste tasandi. See tase analüüsib täidesaatva võimu esindajate ideoloogiaid, motivatsioone, tajusid, väärtusi ning erisusi. Holsti põhjendab viimast taset sellega, et kui üteldakse, et riik otsustas, siis tegelikult oli tegu poliitikutega, kes defineerivad riigi huvi ning valivad erinevate tegevussuundade vahel. (Holsti 1995:16)

Riiklikud huvid nagu julgeolek, autonoomia, areng ja võim on eesmärgid, mida erakonnad oma välispoliitika kujundamisega saavutada soovivad. Antud töö toob lisaks välja ka erakondade siseriiklikud eesmärgid. Seda teeb autor, analüüsides lisanduvate siseriiklike faktorite mõju otsuste kujundamisele.

„Kui me vaatame rahvusvahelisi suhteid individuaalsete riikide perspektiivist, mitte riikide süsteemist, milles nad eksisteerivad, siis tõstatuvad hoopis teised küsimused. Me ei saa seletada riikide käitumist lähtudes ainult välistest tingimustest ehk süsteemist. Eelkõige mõjutab poliitika kujunemist siseriiklikud tingimused ja olukord. Sõdasid, liitusid, imperialismi, diplomaatilisi manöövreid, isolatsiooni ja paljusid diplomaatilisi eesmärke võib vaadelda kui siseriikliku survest, rahvuslike ideoloogiatega, avaliku arvamuse või majanduslike vajaduste tulemust. Valitsused ei reageeri lihtsalt väliskeskkonnast tingitud tasakaalule või tasakaalutusele. Nende tegevus väljendab ka oma rahva ning poliitiliste liidrite vajadusi ning väärtusi.” (Samas, 17)

Kuna erakonnad on siseriiklikud tegutsejad ning nende eesmärgid ennekõike suunatud oma valijate huvide esindamiseks, on Holsti poolt välja pakutud analüüsisasemetest kõige sobivam individuaalse riigi tasand. Siseriiklik surve ning riigi majanduslik olukord mõjutavad erakondi, kuna nendele mitte reageerimine kahandaks erakonna valimistulemust. Seega võib erakonna üldist käitumist iseloomustada pigem pragmaatilise kui altruistlikuna. Realismi teooria on autori arvates antud töösse sobivaim, kuna erakondade vahelised suhted lähenevad kõige rohkem realistliku koolkonna tõlgendusele välispoliitilisest suhtlusest. Fakt, et käesoleva töö keskseks teooriaks on realism, võib esmapilgul tunduda kaheldava valikuna, kuna realism käsitleb osistena eelkõige riike.

Erakonnad ühendavad institutsioonid rahvaga ning on tähtsad organisatsioonid, saavutamaks riigis tasakaalu ning kompromisse. Parteid ei ole vaid valimistel võistlevad organisatsioonid, nad mobiliseerivad ja organiseerivad sotsiaalseid jõude ning annavad demokraatiale energiat./.../ Mitmetes ühiskondades pakuvad parteid lisaks poliitilistele hüvedele ka mitte-poliitilisi hüvesid. Näiteks mitmesuguseid sotsiaalseid programme, tunnustust ja staatust erisugustele inimestele ja gruppidele, julgeolekut ning seotust poliitikaga. (Johnston, 2005)

Erakondade eesmärgid on sarnased riikide eesmärkidega. Iga erakond soovib maksimeerida oma prestiiži ja staatust, tehes selleks otsuseid, millega rahva heakskiit saavutatakse. Soovi kindlustada oma territoorium ja autonoomia võib tõlgendada kui parteide eesmärki olla populaarne valijate hulgas ning viia ellu oma programmilisi eesmärke neid võimalikult vähe kompromiteerides. Parim lahendus on selleks rahva toetus ning valitsuse moodustamine. Kuna valitsuse moodustavad siiski erakonnad ning riigi välispoliitiline seisukoht tuleneb erakondade seisukohtadest, peab autor realistliku teooriat parteide seisukohtade kujunemisel sobivaks. Samuti on Holsti raamistik on küllaltki universaalne.

Holsti julgustab oma raamistiku mitte jäigalt kasutama, vaid pigem üldiste protsesside mõistmiseks. Tema mudel on eelkõige aru saamiseks, kuidas inimesed ja valitsused välissuhetes käituvad. (Holsti 1995:20)

1.2. Bakalaureusetöö analüüsis kasutatav mudel

Käesolevas peatükis toob autor välja kõik K.J Holsti raamistiku osised, seletab nende isepära ning analüüsib nende asjakohasust erakondade välispoliitilise seisukoha kujunemise analüüsil. Välispoliitika kujunemise analüüsimisel keskenduvad erinevad teooriad, sealhulgas ka realism, eelkõige riikidele. Ka Holsti koostatud raamistik vaatleb erinevaid välispoliitikat mõjutavaid faktoreid enamasti riigi kui terviku perspektiivist. Kuna erakonna eesmärgid on riigi omadele sarnased ning ka Holsti nendib eri analüüsitasandite võimalikkust, kasutab autor Holsti mudelit erakondade analüüsil, viies mudelisse sisse mõned kohandused. Järgnev osa tööst toob välja kõik faktorid, mida Holsti analüüsis ning seletab nende sobivust käesolevasse töösse ning nende kasutamist erakondade analüüsil. Peatüki lõpus koostab autor mudeli, mida ka kasutab ning millele hiljem asetab ekspertintervjuudest tulenevad erakondade seisukohad.

Välised/süsteemi faktorid:

1. Süsteemi struktuur (valikuvõimalus)

Süsteemi struktuuri arvestamine välispoliitika analüüsimisel on oluline kuna see määrab riikide ning süsteemi iseloomust tuleneva mänguruumi. Eelkõige peab Holsti selle all silmas, milline on süsteem – kas bipolaarne või unipolaarne. (Holsti 1995:251)

Antud analüüsiühiku arvestamisel tuleks Holsti arvates vaadelda, kas erakonnad tunnetavad mõningast survet, et olla unipolaarse süsteemi juhtiva jõu poolt. Autori arvates tuleks Holsti käsitlust sisuliselt tõlgendada. Käesoleva punkti all analüüsib autor süsteemi struktuuri, kuid süsteem, milles erakonnad tegutsevad, on märksa teistsugune, kui riikide süsteem. Seega tuleks autori hinnangul erakondade analüüsimisel vaadelda Eesti poliitmaastikku ning selle struktuuri. Ehk kas mõni teine poliitiline jõud mõjutab otsuste kujundamist. Autor hindabki käesolevas punktis Eesti poliitilise maastiku struktuuri mõju ning vaatleb, kas ning mil määral võivad erakondade avaldused ning seisukohad mõjutada teisi erakondasid.

2. Maailma majanduse omapära/struktuur

Maailma majanduse arengul on suur mõju inimeste heaolule riigis, nii struktuurselt kui vahetult. Rahvusvaheline süsteem võib oma hinnapoliitika kujundamisega väikse (isoleeritud) riigi siseriiklikud majanduslikud plaanid rikkuda. Holsti peab antud faktori all silmas eelkõige väikeriikide haavatavust ning seda, kuidas majanduslikust perspektiivist vaadatuna otsuseid langetatakse.

Kui riik ekspordib tooraineid, on ülerahvastatud ning eraldatud, on antud aspekt eriti oluline. Maailma pangast laenu saades või ekspordi suurendamine on suur mõju ka siseriiklikule olukorrale. Võrreldes suurriikidega, on väikeriikidel ning arenguriikidel praktiliste ja realistlike valikute tegemine limiteeritud, sest nende panus maailmamajanduse kujundamisse on väike (Holsti 1995:254)

Majanduslikud huvid ning heaolu kasv on üheaegselt nii riigi kui ka erakonna põhilisteks eesmärkideks. Seega analüüsib autor käesolevas punktis seda, kas ning mil määral on välispoliitiliste otsuste taga majandust mõjutavad võimalused või takistused. Kuna Eesti-Vene piirileppega koos toimub maadevahetus ning riigi piir puudutab ka

riikidevahelist transiiti ning eksporti ja importi, analüüsib autor majanduse punkti all nende mõju otsustamisele.

3. Teiste tegutsejate eesmärgid ja tegevused

Enamus poliitilisi tegutsejaid vastab teiste osiste käikudele ning poliitikatele. Stiimuliks antud juhul ei pruugi olla vaid teiste riikide ja tegutsejate välispoliitilised initsiatiivid. Välisriikide sisepoliitilised otsused ja tegevused võivad olla oluliseks mõjutajaks välispoliitika kujundamisel. Venemaa puhul on tema kaasmaalaspoliitika ja tegevus Gruusias ning Krimmis kindlasti suureks faktoriks mitmepoolsete suhete analüüsil. Samuti on oluline NATO reaktsioon ning tagasisidele sündmustele – need kas annavad kindlust mõne otsuse tegemiseks, või võtavad seda. Holsti peab siin kohal silmas just välisriikides toimuva mõju poliitika kujundamisele.

Mõningatel juhtudel võivad riigid ka väliseid tegureid ignoreerida. Eriti väikeriikide puhul, kelle huvisid mainitud tegurid ei puuduta. Väikeriikidel on vahel nn luksus ignoreerida kauges riikides toimuvat, kui see neid ei puuduta. (Holsti 1995:255)

Eesti NATO-s olek vähendab luksust ignoreerida meist kaugel olevaid probleeme. Saadame ka Kesk-Aafrika Vabariiki vägesid, kuna soovime vastu saada kindlustunnet, et meid kaitstakse, kui peaksime abi vajama. Teiste tegutsejate eesmärgid ja tegevusi tuleks autori arvates käesoleva töö raames vaadelda kahest erinevast aspektist:

- 1) Teiste erakondade ja siseriiklike organisatsioonide tegevused
- 2) Välisriikide, rahvusvaheliste organisatsioonide tegevused.

Autor leiab, et käesolevas töös tuleks analüüsida mõlemat faktorit eraldi: nii teiste riikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide tegevusi ning eesmärgid kui ka teiste erakondade omi. Kuid võttes arvesse autoripoolset tõlgendamist, ei analüüsi autor käesolevat punkti eraldi, kuna teiste erakondade poliitikate mõju hindamine jääb käesolevas töös esimese faktori ehk süsteemi poliitilise maastiku struktuuri analüüsi alla. Euroopa Liidu, Venemaa ning välisriikide arvamust hindab autor rahvusvahelise õiguse ning maailma arvamuse punktis.

4. Globaalsed ja regionaalsed probleemid

Kliimasoojenemine ja saastatus maailma tasemel ning lugematu arv teisi globaalseid probleeme on üheks mõjuriks, mis nõuab väliste tegutsejate tähelepanu. Riikide piire ületavaid probleeme tuleks otsustamisel arvesse võtta. Nendele juhivad tähelepanu nii valitsused, erakonnad kui ka muud valitsusvälised organisatsioonid. Kuna globaalsed probleemid mõjutavad kõiki ning ainult ühe riigi tegutsemisest ei piisa, kui naaber edasi reostab. Tavainimeste ja erasektori tarbimine ning masstootmine on probleemiks, millega enamik valitsusi tegelema peab. (Holsti 1995: 256)

Antud faktori all peab Holsti silmas keskkondlikke probleeme, mis ületavad riigipiire. Autor nõustub selle faktori olulisuses erinevate juhtumite ning välispoliitiliste otsuste tegemisel. Siiski on käesolevas töös fookuseks erakondade välispoliitilise seisukoha kujunemise analüüs Eesti-Vene piiriläbirääkimiste näitel. Globaalsete keskkonnaprobleemide mõju analüüs ei ole käesolevas töös vajalik, kuna ei puuduta antud teemat ega lisa sellele väärtust, seega ei analüüsita seda selle töö raames.

5. Rahvusvaheline õigus, maailma arvamus

Lääneriikide välispoliitika kujuneb rahvusvahelise õigusega enamjaolt kooskõlas. Antud faktori arvestamisel tuleks analüüsida ka osiste positsiooni rahvusvahelisel areenil. Holsti peab silmas riigi arvestamist teiste riikide ning organisatsioonidega ning kokkulepitud tavadega. Venemaa on Gruusias ja Krimmis tõestanud, et võib eirata ühte rahvusvahelist õigust, tuues ajendiks teise kaitse. Ka Lääneriigid on rahvusvahelise õiguse sätetest mööda vaadanud, näiteks Kosovo sõjas. Rahvusvahelise õiguse kompromiteerimine toob igal juhul kaasa teiste tegutsejate pahameele. Eesti iseseisvuse ühe alusdokumendi, Tartu rahulepingu järjepidevuse ning selle tunnustamise üle debateerivad erakonnad tihti. Teiste riikide suhtumine ning Eesti õigusliku järjepidevuse tunnustamine on kindlasti üks faktor, millega erakonnad arvestavad.

Erakondade ja riigi eesmärgid on antud faktori tõlgendamisel samad. Käesoleva punkti all analüüsib autor sarnaselt Holstile antud faktorit: kas ning kuivõrd võtavad erakonnad arvesse maailma suhtumist. Maailma mõju all peab autor silmas Euroopa Liidu, NATO välisriikide toetavat või mitte toetavat suhtumist.

Siseriiklik kontekst:

1. Sotsiaalmajanduslikud/julgeoleku vajadused

Rahvusmajanduslik heaolu nagu ka julgeolek on suuresti seotud välisriikide tegevuste ning nende koostööga. See kas riik peaks tegelema ühiskondliku heaolu ja võrdsuse võimaldamisega on puhtalt ideoloogiline valik. Kui me seda ei eeldaks ning aktsepteeriks fakti, et sünnilt vaene mees peakski vaeseks jääma, ei oleks ka siseriikliku nõudlust rahvusvahelise kaubanduse ning majanduse elavdamiseks. Kuna meil on siseriiklikud ambitsioonid kasvada ning olla autonoomne, samuti et julgeolek ja sotsiaalne heaolu oleksid tagatud, siis on ka valitsejad sellest huvitatud. (Holsti 1995)

Turvalisus ja rahva heaolu on ühed prioriteetsemad eesmärgid välispoliitika kujundamisel. Seda nii riigi kui ka erakonna seisukohast vaadatuna. Käesolevat faktorit autor ei muuda, kuna Holsti lähenemist saab otse erakondadele kohandada.

Piiriläbirääkimiste seisukoha analüüsil on konkreetne faktor kindlasti üks olulisemaid. Piir on ka julgeoleku tagatis. Vaadeldes teemat julgeoleku perspektiivist, võib olukorda vaadelda kaheti: ühelt poolt tunnustaks Venemaa Eestit kui kindlat riiki, kellel piir temaga paigas. Mõneti on tegu lisatagatisega Eestile, kuna ajutiselt eraldunud liiduvabariigi asemel tunnistab Venemaa otseselt iseseisva suveräänse riigi olemasolu. Teisalt on argumenteeritud ka vastupidise, julgeolekut vähendava faktori poolt: piirilepet sõlmides, anname allkirja Tartu Rahuga sätestatud piiride ümberrääkimisele. Hoolimata sõnastusest on siiski tegu ühe Eesti iseseisvuse alusdokumendi ümbervaatamisega, mis mõningate arvates annab Venemaale võimaluse rahulepingut üldiselt ignoreerida, tuues põhjenduseks, et ka Eesti ise ei ole enam sellest kinni pidanud. Autor analüüsib seda, kuivõrd on erakonnad eri julgeoleku või sotsiaalmajanduslike aspektide peale mõelnud ning kuidas riske hinnatakse.

2. Geograafilised ja topograafilised iseärasused

Julgeoleku ja sotsiaalmajanduslikud vajadused on selgelt seotud geograafiliste eripäradega. Maavarad ja strateegiline asukoht on määrav otsuste kujundamisel. Geograafiline lähedus suurriikidele loob suurema vajaduse julgeoleku tõstmiseks. (Samas.)

Holsti peab siin silmas otseselt riigi asukohta ning selle mõju otsustamisele. Venemaa ja Eesti geograafiline asukoht on eeltingimuseks piirileppe sõlmimiseks, sellel on otsene mõju ning see kehtib kõigile erakondadele võrdselt.. Analüüsid erinevaid erakondi, ei saa Holsti mudelit otseselt rakendada, kuna geograafilised ja topograafilised tingimused on kõigil erakondadel täpselt samad.

Antud punktis võiks konkreetses töös siiski vaadelda piirileppega seotud maadevahetusesse suhtumist. Piiri loogilisemaks kulgemiseks, on pooled kokku leppinud ka maadevahetusega. Autori hinnangul on tegu pigem positiivse aspektiga mõlema poole jaoks. Töös tuleks analüüsida, kas ning kui palju see faktor mõjutas piirileppe sõlmimist.

3. Rahvuslikud tunnused

Holsti peab rahvuslike tunnuste all silmas põhilisi riikide omadusi: nende territooriumi suurust, elanike arvu, majanduslikku süsteemi ja selle arengut, jõukust jne. Olulisi tulemusi ei ole uuringud andnud peale ühe: Suured ja tugevad riigid kasutavad tõenäolisemalt oma huvide kaitsmiseks militaarset jõudu kui väikesed. Mida suurem on riik, seda tugevam ta on ning mida tugevam on riik, seda laiahaardelisemad tema eesmärgid. Suurriikidel on rohkem aspekte, mille pärast muretseda kui väikeriikidel. (Holsti 1995)

Eesti ambitsioonid ei ole suured, meie poliitikud ei ole väljendanud ega arvatavasti väljenda ka soovi riigi territooriumi laiendada. Samuti ei pretendeeri me suurele mõjuvõimule maailmas. Suurriigid tunnevad end rohkem vastutavana maailmas toimuva üle. Kuna Holsti analüüsis selles punktis riikide omadusi, modifitseerib autor käesolevat punkti, hinnates riikide põhiliste omaduste mõju asemel erakondade põhiliste omaduste mõju otsuste kujundamisel. Autor sõnastab punkti ümber järgnevalt: erakonna isepära ning põhilised omadused. Autor analüüsib poliitilise tugevuse ning positsiooni mõju otsuste kujunemisele. See haakub töö esimese faktori ehk süsteemi tunnustega, keskendudes vaid ühe ühiku omadustele.

Teisalt vaatleb autor siin erakondade toetajaskonna mõju. Erakondade valijaskond on erinev: Keskerakonnal on ülekaalukas toetajaskond venekeelt kõneleva elanikkonna hulgas, IRL on tuntud kui isamaaline ning patriootlik erakond, kelle toetajate hulgas on kõige rohkem rahvuslasi, kes potentsiaalselt võiksid olla piirileppe vastu. Võttes arvesse, et töös on uurimisobjektiks erakonnad, tuleks keskenduda erakonna suurusele ning toetajaskonna

isepärale. Autor tõlgendab käesolevat faktorit natuke erinevalt ning kohandab Holsti tõlgendust rahvuslikest tunnustest, uurides antud punktis seda, kas erakondade esindajad leiavad, et otsustamisel on arvesse võetud ka valijaskonna omapära ning mil määral see otsustamist mõjutab.

4. Valitsuse struktuur ja filosoofia

Valitsuse filosoofia all mõistab Holsti seda, et miks midagi tehakse. Osad riigid teevad konkreetseid poliitilisi käike selleks, et mingeid ideid levitada. Valitsuse eesmärgiks ei pruugi olla pelgalt teiste mõjutamine endale sobival viisil, vaid ka näiteks rahvusvahelise süsteemi ning selle printsiipide süsteemne muutmine. (Holsti 1995)

Välispoliitiliste otsuste analüüsil tuleks käesoleva faktori analüüsil vaadelda ka tegevuste ning seisukohtade laiemat eesmärki ning selle kujunemist organisatsiooni sees. Sügavama analüüsi Eesti erakondade sisedemokraatiast on teinud Getter Tiirik oma magistritöös. (Tiirik 2010) Küsimuseks antud punktis on see, et kui suur on ühe osise vabadus ning jõud tegutseda riigis ja erakonna sees. Käesoleva punkti raames analüüsib autor, kuidas tehakse erakondades otsuseid, milline on otsustusmehhanism ning keda kaasatakse otsustajate ringi.

Samuti tuleks vaadelda, kui kerge on erakondadel oma seisukohti ellu viia. Kuna erakondade seisukohad formuleeruvad reaalseks tegudeks juhul, kui nad valitsuses on, tuleks välispoliitiliste otsuste kujunemise faktorina analüüsida ka erakondade võimekust oma ideid ning otsuseid ellu viia.

5. Avalik arvamus

Kuna erakondade saatuse on sõltuv oma valijatest, on avaliku arvamuse mõju otsuste kujundamisele suur. Otsest seost, et avalikku arvamust täielikult ignoreeritaks või et välispoliitiline käitumine oleks vastus avalikule arvamusele (selle tulemus), on raske leida. Avaliku arvamuse mõju uurimisel peaksime küsima: Kes, mille kohta, ning millistes situatsioonides väljendab avalikku arvamust? Avaliku arvamuse mõju välispoliitiliste otsuste formuleerimisele tuleks analüüsida, vastates nendele kolmele kvalifitseerivale küsimusele. Enamik inimesi ei avalda oma arvamust, seda tehakse siis kui otsused hakkavad indiviide otseselt mõjutama. Holsti toob välja avaliku arvamuse

olulisuse kriisi ajal. Kriisi all mõistab ta vahetut ohtu ning sündmuste käiku, mis nõuab kohest tegutsemist. Kriisisituatsioonides ei raisata aega avalikkusega debati pidamisega, nn võtmepoliitikud teevad enamik otsuseid ise. (Holsti 1995)

Avaliku arvamuse mõju analüüs on kindlasti teema, mida tulevikus uurida tuleks. Käesoleva töö fookusest jääb antud faktor aga välja. Avaliku arvamuse analüüs on käesoleva töö jaoks ka liiga mahukas. Selle mõju välispoliitikale on tavaliselt marginaalne, kuna inimeste osalus ning otsene mõju neile on madal. Eesti-Vene piirileppe avalikul arutelul leidis leidis küll mõningaid vastumeelt avaldavaid huvigruppe, kuid ei osalenud just väga palju inimesi. Seega on raske hinnata avaliku arvamuse otsest mõju erakondade otsustusprotsessides ning käesolevas töös autor seda ei analüüsi.

6. Bürokratia

Bürokratia ulatus ning viis kuidas otsuseid tehakse määrab otsustusprotsessi kiiruse ning inimeste hulga, kes otsustamisega tegelevad. Võtmepoliitikuteni jõuab info tihti peale läbi kolmandate isikute memode ning analüüside, mis on subjektiivselt koostatud. Holsti mõtles antud faktori all seda, et kui suur on otsuste tegemiseks vajaliku info kogujate ja edastajate ring riigis.

Erinevad valitsuse-agentuurid koostavad memod ja karakteriseerivad situatsiooni kõrgematele ning otsustavatele poliitikutele. Administratiivsetel protsessidel, organisatsioonilistel väärtusel ja vajadustel ning traditsioonidel on oluline roll poliitika kujundamisel juhul kui:

- 1) kõrgema taseme poliitiline juhtimine on nõrk või ebastabiilne.
- 2) enamik väiksematest riikidevahelistest suhetest ja tehingutest tehakse ära madalama taseme bürokraatide poolt. (Holsti 1995)

Ka erakondades mängib rolli see, kui pika kadalipu info läbib, enne kui otsustajateni jõuab. Autor tõlgendab antud faktorit sarnaselt Holstile. Püüdes faktoreid konsolideerida, analüüsib autor erakondade eri organeid, nende isepära ning otsustusprotsesse käesoleva töö neljandas punktis. Tulenevalt erakondade ja riigi eripärast, kattub antud faktor oluliselt neljanda punktiga ning eraldi seda ei analüüsita.

7. Eetilised kaalutlused

Eetika analüüs poliitikas on enamjaolt vajalik. Holsti peab selle faktori all silmas üldist eetikat poliitikas, nn riigimehelikkust või omakasu ja personaalseid ambitsioone. Eelkõige on see oluline, selgitamaks välja poliitikate motiive ning seda, kas omakasu soov on suurem kui riigimehelikkus. Selle mõõtmine erakondade lõikes oleks mõistlik ning vajalik, analüüsides siseriiklike poliitikate kujunemist. Eetika analüüs oleks samuti väga mahukas ning seda tuleks kindlasti uurida eelkõige individuaalsete poliitikute analüüsis. Käesolevas töös autor seda ei analüüsi, kuna piirileppe seisukohalt ei erine poliitikute omakasu soov erakondade lõikes, tegu on homogeense faktoriga, mis ei lisa analüüsile väärtust.

Kokkuvõtlik mudel

Järgnevat esitab autor kokkuvõtliku mudeli, milles toob välja töös kasutatavad faktorid Holsti mudelist. Järgneb loetelu ning seletus käesolevas töös analüüsitavatest faktoritest, mis mõjutavad välispoliitilise seisukoha kujunemist:

Välised tegurid:

1. Süsteemi struktuur – poliitmaastiku isepära ning erakondade vastastikune mõju
2. Maailmamajanduse omapära - majanduslikud kaalutlused otsuste langetamisel
3. Rahvusvaheline õigus, maailma arvamus - rahvusvaheliste organisatsioonide seisukohad ning teiste riikide arvamus.

Sisised tegurid:

1. Sotsiaalmajanduslikud ja julgeoleku vajadused
2. Geograafilised ning topograafilised tingimused –maadevahetuse mõju ning piiri
3. Rahvuslikud tunnused - erakondade üdised omadused ning valijaskonna isepära
4. Valitsuse struktuur ja filosoofia - erakonna otsustusprotsesside toimimine

II Metoodika

Käesolev peatükk jaguneb neljaks alapeatükiks:

2.1. Kvalitatiivne analüüs, kus annan ülevaate kvalitatiivse uurimuse raamistikust ning põhjendan antud valikut

2.2. Ekspertintervjuud, kus kirjeldan ning põhjendan intervjuueeritavate valimit

2.3. Uurimisküsimused, kus selgitan, mis on antud töö eesmärk

2.4. Empiirilise materjali analüüs, mis annab ülevaate sellest, kuidas käesolevas töös teoreetiline baas empiirilise materjaliga seostub.

2.1. Kvalitatiivne analüüs

Bakalaureusetöö aluslähenemisviisiks on kvalitatiivne uuring. Oluline osa tööst on sisuanalüüs ja juhtumiuuring, kus autor analüüsib Eesti erakondade tegevust ning seisukohtade kujunemist, tuginedes intervjuudele, meediaväljaannetele ning eelnevatele uurimustele antud valdkonnas.

Kvalitatiivsete meetoditega uuritakse, milliseid tähendusi inimesed annavad oma ühiskonna erinevatele nähtustele, samuti seda, kuidas nad neid tähendusi kujundavad. Kvantitatiivsed uurimused püüavad selgitada ühiskondlike nähtuste levikut ja nende vahel valitsevaid kausaalseid suhteid. Tuleb toonitada nende uurimisülesannete erinevust.

Kaks metodoloogilist suunda vastavad erinevatele küsimustele (Lagerspetz 2000). Kvantitatiivsete meetoditega vastatakse küsimustele „Kui palju?“ ja „Miks?“, kvalitatiivsete meetodite põhiküsimused on „Kas?“ ja „Kuidas?“ (Lagerspetz 2000: 6).

Poliitilistes küsimustes sõltub intervjuudest tuleneva informatsiooni täpsus mitmetest välistest teguritest. Sõltuvalt teemast, tuleb intervjuueeritaval esindada nii personaalset kui ka oma erakonna seisukohta, mõningaid asjaolusid ei pruugita avaldada. Kvalitatiivses uurimuses „lähtub uurija empiirilisest materjalist (intervjuudest, vestlustest, vaatlusraportitest, kirjalikest dokumentidest), tõlgendab seda ja toob

analüüsi ning võrdluste abil esile tähelepanuväärsed teemad” (Hirsijärvi 2005: 243-244).

Erakondade välispoliitiliste seisukohtade kujunemine sõltub kindlasti ka konkreetsetes otsustest ning nende olulisusest. Piirilepe on küll riikliku tähtsusega küsimus, kuid selle põhjalt otsuste tegemise struktuuri analüüs on pigem juhtumipõhine ning subjektiivne, ega anna sisulist tõlgendust erakondade üldiste otsustusprotsesside olemusest. Käesolevas töös on kasutatud ka võrdlevat meetodit, mille raames autor võrdleb erinevate erakondade otsustusmehhanismi ning inimeste kaasatust sellesse. Võrdlusmaterjalina kasutab autor intervjuude vastuseid ning võtab aluseks modifitseeritud Holsti välispoliitiliste otsuste raamistiku.

2.2. Ekspertintervjuud

Käesoleva töö raames viib autor läbi pool-struktureeritud intervjuud, kus intervjuude baasküsimused on samad, kuid samas on autor avatud ka uuele informatsioonile. Intervjuude analüüsimetodiks kasutab autor *cross-case* analüüsi, kus *case* all mõistab autor iga üksikut intervjuud ning teostab selle põhjal horisontaalset ja vertikaalset analüüsi ehk vaatleb vastuseid ühe intervjuu siseselt ning võrdleb erinevaid intervjuusid. Meetodiga analüüsib autori töö fookusest tulenevaid olulisi teemasid, kõrvutades kõigi intervjuueeritavate vastuseid omavahel ning otsides nendevahelisi seoseid. „*Cross-case* analüüsi üks voorusi on, et see sunnib meid arvestama kõikide andmeosakestega, mis ei vasta meie kriteeriumitele. Andmed, mis ei näita kategooriate vahelist kokkulangevust on sama olulised, kui andmed, mis näitavad,” (Dey 1993: 172)

Käesolev töö põhineb teooriale ja kvalitatiivsele intervjuu analüüsile. Autor viis läbi neli semistruktureeritud ekspertintervjuud (vt Lisad) Eesti-Vene piirileppega seotud Riigikogu liikmetega. Intervjuueeritavate ekspertide valikul lähtus autor töö fookusest ning teemaga kursis olevatest poliitikutest. Kuna intervjuueeritavad on avaliku elu tegelased, on intervjuude transkriptsioonid kätte saadavad autorilt ning töös neid ei avaldata.

Töö käigus intervjueris autor nelja parlamendierakonna esindajaid. Intervjueeritavad on Isamaa ja Res Publica liidust, Sotsiaaldemokraatlikust erakonnast, Reformierakonnast ning Keskerakonnast. Käesoleva töö raames olid intervjueeritavad:

- 1) Marko Mihkelson, kes on Isamaa ja Res Publica liidu liige ning praegune väliskomisjoni esimees. Marko Mihkelson on olnud üheks võtmeisikuks Venemaa väliskomisjoniga suhtlemisel ning piirileppe sõlmimise ette valmistamisel. Marko Mihkelson on kaitsnud Tartu Ülikoolis magistritöö teemal "Venemaa poliitiline areng 1990–1996". Käesolevas töös on Marko Mihkelsoniga intervjuu väljavõtted tähistatud tähisega 1_IRL.
- 2) Sven Mikser, kes on Sotsiaaldemokraatliku erakonna esimees ning kuulub väliskomisjoni. Käesolevas töös on Sven Mikseriga intervjuu väljavõtted tähistatud tähisega 2_SDE.
- 3) Tõnis Kõiv, kes on riigikogu liige 2005. Aastast. Hetkel Euroopa Liidu asjade ja Keskkonna komisjoni liige ning ta kuulub ka Reformierakonna välispoliitika töörühma. Samuti juhib Kõiv Eesti delegatsiooni Maailma parlamentide liidus (International Parliamentary Union). Käesolevas töös on Tõnis Kõivu intervjuu väljavõtted tähistatud tähisega 3_REF
- 4) Enn Eesmaa, kes on Eesti Keskerakonna aseesimees ja oli Riigikogu väliskomisjoni esimees aastatel 2003-2007. Enn Eesmaa oli väliskomisjoni esimees Eesti-Vene piirileppe ratifitseerimise ajal 2005.aastal. Käesolevas töös on Enn Eesmaaga intervjuu väljavõtted tähistatud tähisega 4_KESK.

Esimesed kaks intervjuud viidi läbi isiklikul kohtumisel, Tõnis Kõivu ning Enn Eesmaaga toimus intervjuu telefoni teel. Läbiviidud intervjuudest on kasutatud töös tsitaate, mis on märgistatud tähisega, mis viitab, millisest intervjuust tsitaat pärineb.

2.3. Uurimisküsimused

Antud töö eesmärgiks on kaardistada parteide siseseid diskussioone Eestis, analüüsides välispoliitiliste otsuste tegemist mõjutavaid faktoreid. Käesolev töö toob välja võrdlusmomendi erakondade otsustusprotsessides. Lisaks võrdleb autor erakondade seisukohti Eesti-Vene piirilepingu kohta cross-case tabelis. Järgnevalt esitab autor töö uurimisküsimused

Millised on tegurid, mis mõjutavad Eesti-Vene piirileppe seisukoha kujunemist erakonnas?

Antud uurimisküsimuse eesmärk on selgitada, kuivõrd oluliseks peetakse Eesti-Vene piirilepet, millised on hoiakud selle suhtes ja kuidas on vastavad hoiakud kujunenud.

Kuivõrd oluliseks antud teemat peetakse?

Miks on erakondade esindajate sõnul Eesti-Vene piirilepet vaja?

Millised on välised tegurid, mis seisukoha kujunemist mõjutavad?

Millised on siseriiklikud tegurid, mis seisukoha kujunemist mõjutavad?

Kuidas eesti erakonnad välispoliitilisi otsuseid vastu võtavad?

Antud uurimisküsimuse eesmärk on selgitada, millised on Eesti erakondade otsustusmehhanismid, millega välispoliitilisi otsuseid vastu võetakse.

Mil määral kaasatakse liikmeid välispoliitilisi otsuseid tehes?

Milline on otsustusprotsess lõpliku otsuse kujunemisel?

2.4 Empiirilise materjali analüüsi

Järgnevalt kirjeldab autor enda poolt kohandatud Holsti raamistiku rakendamist analüüsil. Töö teoreetilises osas välja toodud välispoliitilisi otsuseid mõjutavad faktoreid ning nende olulisust analüüsib autor tulemuste peatükis.

Tulemuste peatüki lõpus asetab autor andmed cross-case tabelisse, mis on kokkuvõtlikuks ning võrdluseks abistavaks vahendiks.

Konkreetsete otsustamist mõjutavate faktorite kohta toob autor välja, kas antud faktorid mõjutasid erakonna seisukoha kujunemist või mitte. Samuti toob autor horisontaalseks võrdluseks välja kokkuvõtlikud seisukohad antud teemadest. Pikemalt analüüsib autor intervjuueeritavate vastuseid konkreetsete faktorite alapeatükis.

Kuna autor on läbi viinud semi-struktureeritud intervjuud, on enamike faktorite mõju analüüs erinev. Sellest tulenevalt analüüsib autor järgnevas osas iga tegurit eraldi alapeatükis. Täidetud Cross-case maatriksi esitab autor tulemuste peatüki lõpus. Tabel kajastab juba tulemuste osas välja toodut ning selle eesmärgiks on üldistada ning võrrelda.

Tabel 1

	IRL_1	SDE_2	REF_3	KESK_4
Poliitmaastiku isepära				
Majanduslikud kaalutlused				
Maailma arvamus				
Julgeolek				
Topograafiline,maadevahetuse kaalukus				
Erakonna üldised omadused				
Erakonna otsustusprotsessid				

III Tulemused

Käesolevas peatükis analüüsib autor intervjueeritavate vastuseid, lähtudes K. J. Holsti välja toodud välispoliitilisi otsuseid mõjutavatest faktoritest. Kuna käesolev töö keskendub erakondade seisukohtadele ning nende kujunemisele, on autor Holsti välja toodud faktoritest valinud Eesti-Vene piirileppe osas seisukohtade analüüsiks sobivaimad ning kitsendanud Holsti mudelit. Tulenevalt juba ekspertintervjuude tulemuste kvalitatiivse analüüsi iseloomust, on tulemuste peatükk suures osas kirjeldav. See aga aitab saavutada käesoleva töö ühte eesmärki, milleks on erakondade seisukohtade kajastamine antud teemal. Antud peatüki alguses toob autor välja intervjueeritavate arvamuse teema olulisusest, millele järgnevalt esitab autor erinevate Holsti poolt välja toodud tegurite analüüsi. Sisuline võrdlev analüüs on peatüki lõpus tabeli näol.

3.1. Eesti-Vene piirileppe olulisus

Isamaa ja Res Publica Liidu esindaja ning praegune väliskomisjoni esimees leiab, et teema on oluline, kuid olulisus väljendub eelkõige aspektides, mis võivad kompromiteerida Eesti õiguslikku järjepidevust. Piirileppe sõlmimist peab ta pigem loogiliseks sammuks, mis tuleb nii või teisiti sõlmida, samuti hindab ta Eesti diplomaatide ning poliitikute poolt juba aastaid tehtud pingutusi.

„Nagu iga riigi jaoks - väga oluline on territoorium. Iga riigi rahvuslikes huvides on, et piirid oleks õiguslikult määratletud /.../ Iga probleem, mis on kahepoolsetes suhetes üleval, sõlmimata leping või lahendamata küsimus, tahest-tahtmata peab mingi hetk lahenduse leidma. See, et Venemaa oma allkirja tagasi võttis, tähendas, et need lepingud kaotasid juriidiliselt kehtivuse. Tänapäeva seisuga on see diplomaatiline töö taustal käinud pikka aega, eesmärgiga sellest tupikseisust välja tulemiseks võimalusi leida.” (1_IRL)

IRL-i esindaja on väliskomisjoni esimehena personaalselt palju panustanud, et piirileppe saaks sõlmitud. Olulisust seostab pikaaegsete läbirääkimistega ka Sotsiaaldemokraatide esindaja.

„.../Meie soov kindlasti oli, et seda väga rasket tööd, mis eelnes 2005 aasta kokkuleppele, mis sätestas piirileppe kulgemise, et seda ei tuleks uuesti avada.”
(2_SDE)

Miksri jaoks on see oluline teema, kuid sellkohaseid vaidlusi pole erakonna sees olnud. Läbirääkimiste olulisust käsitleb erakonna esimees ka võimalike tuleviku vaidluste ära hoidmise eesmärgil, need võivad olla seotud näiteks piirijoone ja territoriaalsete nõudmistega.

„See on oluline küsimus, kuid Sotsiaaldemokraatliku erakonna sees ei ole olnud väga pingelist debatti selles küsimuses. Sotsiaaldemokraatliku erakonna programmiline eesmärk oli, et Eesti ja Venemaa peaksid piirileppe sõlmimiseni jõudma. Piirileppeni, mis oleks võimalik mõlemapoolselt ratifitseerida. Selge oli see, et kui piirijoone kulgemise üle mingisugust debatti ei avata/.../ Põhimõtteliselt, eks see hoiab ära mistahes tulevased vaidlused, selle üle, kus see piirijoon asub, võimalikud territoriaalsed nõudmised, mis sellest võiksid tulla ja ka muud vaidlused.”(2_SDE)

Keskerakonna esindaja leiab, et piirileppe olulisus ja kasulikkus Eestile on pigem vaieldav, kuid mainib ära mitmed valdkonnad, millele leping kasuks võiks tulla.

„Vaieldav, usun, et pole see pole niivõrd vajalik. Piirilepe on vajalik ka NATO ja EL-i omavahelistes suhetes ja läbikäimistes. /.../ Lõppkokkuvõttes paljud valdkonnad – ärimehed, kaubandus, mitmesugused suhted kahe riigi vahel, EL-i ja NATO ning Venemaa vahel.”(4_KESK)

Argumendid, mis teema olulisust käsitlevad on sarnased kõigi eelnevate vastajate puhul, v.a osas, mis puudutavad muid eeliseid, mis piirileppega kaasnevad. Keskerakonna esindaja tõi välja asjaolu, et majanduslike ning riikidevaheliste suhete paranemine olid soosivateks teguriteks. Reformierakonna esindaja ütles, et formaalselt küll eitatakse Euroopa Liidu huvi piirileppe sõlmimise vastu, kuid see küsimus on paljudel õigustatult tekkinud.(3_REF)

Sotsiaaldemokraatliku erakonna ja IRL-i väliskomisjoni liikmed majanduslike ja rahvusvaheliste suhete olulisusest ei maininud, pigem rõhustasid 1_IRL ja 2_SDE lepingu tehnilisele iseloomule ning vaid piiriküsimuse lahendamise mõjule. Reformierakonna esindaja tõi olulisuse põhjenduseks julgeoleku kaalutlused:

„Eesti on alati lähtunud sellest positsioonist, et kindlaks määratud ja kokkulepitud ning igatpidi paigas olev piir, on igati parem meie riigile. Samuti suurem garantii meie julgeolekule kui see kui meie riigipiiri üle toimuvad vaidlused, kui see ei ole lõplikult kokku lepitud, rääkimata siis mahamärkimisest. Tegu on Eesti riigi huvides oleva leppega ja selliselt me oleme seda ka vaadanud ning selle protsessiga edasi liikunud.”(3_REF)

Kui Keskerakonna esindaja sõnul pole teema ilmtingimata oluline, IRL-i ja Sotsiaaldemokraatide esindajate esmane vastus teema olulisusest oli seotud juba tehtud töö hulga ning lahendamata küsimuste lahendamisega, siis Reformierakonna esindaja tõi esimese asjana välja julgeoleku garantii ning mainis ka Euroopa Liidu võimalikku huvi. Siit tõstatub ka küsimus, kuidas erakonnad oma seisukohale jõudsid. Järgnevalt analüüsib autor, kuidas erakonnad oma seisukohani jõudsid, analüüsides välispoliitilisi otsuseid mõjutavaid faktoreid.

3.2. Välispoliitilisi otsuseid mõjutavad välised tegurid

3.2.1 Poliitmaastiku omapära ja erakondade vastastikune mõju

Järgnevalt esitab autor intervjueeritavate arvamuse, kas ning kuidas mõjutab välispoliitilist otsustamist teised erakonnad ning poliitmaastik üldiselt. Eesti poliitilisel maastikul on intervjueeritavate sõnul kindlasti suur mõju erakondade seisukohtade kujunemisel, käesolevas punktis on oluline analüüsida, milline mõju see on. Riigi välispoliitika on tugevam kui erakonnad on välispoliitilistes küsimustes konsensuslikud. Kõik intervjueeritavad nõustusid selle faktori otsese mõjuga ning tõid selle välja kui väga olulise aspekti.

Marko Mihkelson mainis, et 11 aasta jooksul, mil tema on väliskomisjonis olnud, on sisulisi hääletusi väga vähe olnud. (1_IRL)

Süsteemi eripärana võikski välja tuua konsensuslikkuse, sest see seab erakondadele ette teistsugused raamid ning eesmärgid poliitika kujundamisel. Konsensuslikkuse taustal tuleks analüüsida, kuidas ning kelle initsiatiivil see saavutatakse

„Välispoliitika üldiselt ongi nagu konsensuslik poliitika, sest riigina väljas me ajame siiski ühte asja. /.../ Ma usun et initsiatiiv ja eestvedaja roll on siin juba positsioonist

tulenevalt Reformierakonnal ning Urmas Paetil. Kuid Reformierakonna, sotside ja IRLi vahele ma suurt vahet ei tõmbaks. Loomulikult on seal paljuski muidugi inimestes kinni, et kui palju kellelgi on olnud võimalust välispoliitilist kogemust omandada. Meil on Urmas Paet, IRL-ist Marko Mikhelson ja sotsidest Sven Mikser ning üks neid on veel.''(3_REF)

Mikhelson ise nendib, et Eesti poliitilisel maastikul on erakondade lõikes kõige aktiivsem Isamaa ja Res Publica Liit, kuna nad on algatanud mitmeid olulisi välispoliitilisi teemasid, mis riigikogust läbi on käinud.

„Ma arvan, et kõige aktiivsem on kindlasti IRL. Absoluutselt, ei ole oleks juhtunud näiteks Ukraina avalduse vastuvõtmist, ei oleks juhtunud 2008 Gruusia avalduse vastuvõtmist, kui seda ei oleks initsieeritud IRL-i poolt. Ja ei oleks juhtunud ka teisi tegevusi, antud juhul ka piirileppes suurema konsensususe leidmisel. Antud juhul minul, väliskomisjoni esimehena, seda tööd tuli teha, aga teised on võib-olla tagasihoidlikumad, eriti Keskerakond ja Sotsiaaldemokraadid. Reform, tänu sellele, et seal on minister olnud pikaajaline, siis loomulikult. Minu arust eristub selgelt meie erakond.''(1_IRL)

Nii Reformierakonna kui ka IRL-i esindajad nendivad, et nende erakonnad on välispoliitiliselt aktiivsemad. Otsene mõju on antud aspektil konsensusliku poliitika korral suur, kuna seisukoht, mis lõpuks kujuneb, pärineb enamjaolt ühelt erakonnalt. Seega on sõnumit edastava erakonna roll ning mõjuvõim päris suur, kujundamaks ka teiste erakondade seisukohti. Vastajad leidsid ka seda, et ennekõike tuleks vaadata sõnumi sisu, mitte seda, kellelt see tuli. Keskerakonna esindaja väitis, et nende erakonna välispoliitiline roll Eestis on hetkel tagasihoidlik.

„Kindlasti ei ole Keskerakond oma välispoliitilises liinis number üks erakond Eestis. See on kahtlusteta Reformierakond. /.../Eks kahtlemata need erakonnad, kes on pikka aega olnud opositsioonis, praegu on kõige kauem opositsioonis olnud keskerakond, siis kahtlemata meil võimalused ükskõik mis poliitikat mõjutada, kaasaarvatud välispoliitikat, mõnevõrra väiksemad kui IRL-il, kes alles mõni aeg olid opositsioonis, või sotsiaaldemokraatidel, kes alles praegu läksid koalitsiooni. (4_KESK)

Erakondade mõju teineteisele on hea teema, mida tulevikus uurida. Käesolevas töös sellesse süvitsi ei laskutud, vaid mainiti ära teemasse puutuv. Erakondade välispoliitiliste

otsustusprotsesside analüüsil on süsteem konsensuslik struktuur faktor, millest me ei saa mööda vaadata. See tegur kohandub kõigile käesoleva töö uurimisobjektidele ning muudab mängureeglid sisepoliitikast erinevaks. Keskerakonna esindaja märkis ära, et enamus välispoliitilisi algatusi tulevad välisministeeriumist, mis on Reformierakonna haldusalas. Autor ning kõik vastajad nõustuvad Reformierakonna suure mõjuga teistele erakondadele. IRL on algatanud kõige enam välispoliitilisi teemasid, mis nõuavad laiemat tähelepanu kui välisministeerium. Seega tuleb nende mõju ka oluliseks lugeda.

3.2.2. Majanduslikud kaalutlused

Käesoleva punkti all uurib autor majanduslike faktorite sisendit erakondade välispoliitiliste otsuste kujunemisse. Autor küsis intervjuueeritavatelt, milliseid majanduslikke mõjusid piirilepe endas sisaldab ning mil määral need otsustamist mõjutasid. Piirilepingu sõlmimise kontekstis ei ole 1_IRL hinnangul majanduslik küsimus prioriteetne väärtus, sest põhirõhk lepingu sõlmimisel on õigusliku järjepidevuse tagamisel.

„Aga teame, et meil ei ole võimalik lahendada majandusküsimusi, kodakondusküsimusi jne. Peame väga ratsionaalselt sellesse suhtuma, et me endalt vaipa alt ei tõmbaks.”
(1_IRL)

Reformierakonna esindaja vastas, et piirileppe sõlmimisel on majanduslikke mõjusid väga vähe. Majanduslik mõju seisneb ainult piiride õgvendamises, kuna seal on paljuskki ebaratsionaalseid või kaarega minekut, mis toodavad pikas perspektiivis majanduslikku kulu – ükskõik kas riigile või eraisikutele.” (3_REF)

Enn Eesmaa näeb korrektse piirilepingu puudumist teatud aspektides majanduslikus mõttes pärssivana, sest see takistab inimeste, kaupade ja teenuste vaba liikumist ning piirileppe sõlmimine võib olla majandusvaldkonnas muutuste toojaks. Kuid ka intervjuueeritav Eesmaa ei näe majanduslike võimaluste ja suhete paranemist otseselt piirileppes, vaid pigem on piirileping alus muutustele teistes valdkondades, sealhulgas majanduses.

„.../ Majandus, kaubandus, transiit ja transport - piirileppe venimine on pärssinud kaubanduse ja poliitilise osa arengut.” (4_KESK)

Samuti nendib Sven Mikser, et piirilepet mõjutavate faktorite hulgas on ka majanduslik huvi: „.../aga ka riigi majandushuviga seonduv, mis puudutab maapõuevarasid, kalavarasid, veeteede laevatatavust jne. ’’ (2_SDE)

Käesolevas punktis erinevad vastanute arvamused sisuliselt. Keskerakond ja Sotsiaaldemokraadid näevad piirileppe sõlmimisel üldist positiivset mõju majandusele, nõ suuremas pildis. Reformierakonna esindaja ütleb, et mõju on väike, aga positiivne. IRL-i esindaja on antud küsimuses väga konkreetne ning eitab majanduslikke mõjusid. Piirileppe iseloomust tulenevalt on majandusliku aspekti mõju pigem tagasihoidlik.

3.2.3 Rahvusvaheline õigus, maailma arvamus

Käesolevas punktis analüüsib autor võimalikke välismõjusid, mis tulenevad välisriikidest ja organisatsioonidest. Eelkõige on piirilepingu teemal spekulatsioonid, et üks põhjus, miks lepingut sõlmida sooviti, oli Euroopa Liidu ja Venemaa huvi viisavabaduse kehtestamiseks. Autor küsitleb antud vallas intervjuueeritavaid ning uurib, kas ning mil määral võis EL-i huvi otsustamist mõjutada. Selle aspekti kaudset mõju mainivad intervjuueeritavatest Reformierakonna, IRL-i ja Keskerakonna esindajad:

Keegi peale meie enda ise ei mõjuta mitte midagi. Loomulikult tuleb silmas pidada seda, et Eesti on EL riik ja NATO riik, piir on ka NATO ja EL idapiir, tähelepanu on kõrgendatud, aga see on puhtalt kahe riigi vaheline küsimus’’ (1_IRL)

2005. aasta piirilepingu ratifitseerimise ajal väliskomisjoni esimees olnud 4_KESK väitis samuti, et Euroopa Liidu poolne huvi on Eestile teada. EL-i huvi põhjendas ta EL-i ja Venemaa vahelise viisavabaduse sooviga :

„Kuivõrd teadvustatakse viisavabaduse aspekti... Viisavabaduse puhul on tegu kollektiivse otsusega. Seda otsust ei tee Eesti, Euroopa Liit teeb. Soovitakse, et piiriületused oleksid sujuvad. Peale viisavabaduse kriteeriumite täitmist on võimalik kergelt Venemaale minna ja neil ka kergemalt siia tulla. Selles, et viisavabadus saabub, olen kindel ’’(4_KESK)

Poliitilise surve olemasolu EL-i poolt eitavad kõik intervjuueeritavad. Samas ei saa eitada Euroopa Liidu kaudset mõju otsuste langetamisele. EL-i poolne mõju Eesti

välispoliitilistele otsustele võib olla ka nn toetav faktor, mis aitab erakondadel ja poliitika tegijatel oma arvamust kujundada ning otsuseid langetada.

„Koguaeg on formaalselt eitatud sellise seose olemasolu. Kuigi seda on koguaeg ka väidetud ning seda on küsitud, sest see tundub väga loogiline, et selline seos on. Aga formaalselt on seda eitatud mitte ainult siis meiepoolt, välisministri tasemel, vaid siis tegelikult ka Euroopa Liidu organite tasemel üteldakse, et otsest seost ei ole.” (3_REF)

Reformierakonna esindaja tõi antud aspekti välja ise, seda enne kui autor küsida jõudis. Hoolimata formaalsest eitamisest on antud faktori mõju olemas. Kas otsene või kaudne ning millise konkreetse mõjuga see on, seda on raske hinnata, Kuid intervjuudest tulenevalt on pigem tegu kaudse ning positiivne mõjuga. Mikser leiab samuti, et Euroopa Liit suhtuks sellesse positiivselt, kuid EL-i ambitsioon ning surve Eestile või Venemaale puudub.

„Siin ma arvan, et Eesti initsiatiivi taga ei ole kindlasti mingi väline surve. See on pigem tunnetatud poliitiline surve. EL-i vaatevinklist on see kindlasti konstruktiivne samm. Ta ei ole kindlasti mingi asi, mis võiks väärata EL-i ja Venemaa vahelist viisavabadust. See ei ole EL-i eluline huvi. See, miks praegu käivitus see protsess, on ikkagi Eesti sisepoliitiline protsess. ” (2_SDE)

Teiste tegutsejate mõju analüüsimisel, ei saa kõrvale jätta ka Venemaa mõju Eestile. Venemaa käsitleb Eestit endiselt oma mõjusfääris olevana, Eesti on taasiseseisvumisest alates võtnud suuna läände, kuid tulenevalt ühisest ajaloost, osalisest majanduslikust seosest ning Eesti rahvastikulisest koosseisust, analüüsib autor ka Venemaa mõju ulatust ning Eesti ambitsioone Venemaaga paremate suhete loomiseks. Põhiliseks küsimuseks siinkohal on see, et kas Venemaaga piirilepingu sõlmimine annaks Eestile mõningaid eeliseid pragmaatilisest lähtenurgast vaadelduna.

„Meie strateegiline eesmärk on mitte Venemaaga sõda pidada, Meie eesmärk on luua heanaaberlikud suhted Venemaaga. Me teame et see võtab pikka aega, aga see on strateegiline eesmärk. Eestis on räägitud, et ei tea mis lähimurded siit ja sealt, Selline retoorika tuleb ära unustada. Kui venemaaga me kunagi mingi heanaaberliku usalduse saavutame, siis tuleb seda samm sammult teha. Ei maksa oodata, et piirileppe sõlmimisega meie suhete olemus muutuks.” (1_IRL)

IRL-i seisukohast lähtub küll Eesti välispoliitika sõltuvus Venemaast, kuid 1_IRL mainib ka seda, et suhete paranemist piiri lepingust oodata ei ole. Järelikult ei ole sõltumine Venemaast Eesti poole stiimuliks. Samas ei ole välistatud Vene poolne mõju, mis tooks kasu Venemaale. Ka Sotsiaaldemokraatliku erakonna esindaja mainib, et Vene poolel on kindlasti omad huvid:

„Majandussuhetest - transiidi puhul on Venemaal kindlasti oma strateegilised huvid, kuid see ei sõltu otseselt sellest, kas Venemaal on Eestiga piirilepe. /.../ Seda piirileppe puudumine ei mõjuta, praktiliselt piirirežiim toimub.” (2_SDE)

Intervjuudest Venemaa poolse huvi mõju Eesti erakondadele ja otsustajatele ei lähtu. Tõdetakse, et Vene poolel on omad huvid, kuid need ei mõjuta Eesti poolseid otsuseid. Euroopa Liidu huvi sõlmida Venemaaga viisavabadus kokkulepe jäi kõlama. Reformierakonna esindaja mainib ära EL-i poolse delikaatse huvi Eesti-Vene piirileppe üle. Seda teadvustavad ka poliitikud. Samas eiratakse formaalset seost ja EL huvi. Intervjueeritavatest on Sotsiaaldemokraadid ja IRL konkreetsel arvamusel, et hoolimata välise huvi olemasolust, ei ole see faktor oluline, kuna välised jõud ei mõjuta antud küsimuses. EL-i huvi olemasolu tunnistasid kõik intervjueeritavad. Kaudse mõjutajana mainis selle ära ka Reformierakonna esindaja.

3.3. Välispoliitilisi otsuseid mõjutavad siseriiklikud tegurid

3.3.1 Julgeoleku vajadused

Käesoleva teguri mõju analüüsib autor kahel viisil: Esiteks, kas piirilepingu jõustumine sellisel kujul suurendab või vähendab Eesti julgeolekut, või ei oma antud faktor tähtsust. Kuna antud teema kohta on vastakaid arvamusi, analüüsib autor esmalt piirileppe sõlmimist julgeoleku ohu perspektiivist ning teisalt julgeoleku garantii perspektiivist.

Eesti Vabariigi õiguslik järjepidevus tugineb nii Eesti siseriiklikele õigusaktidele kui ka rahvusvahelistele lepingutele ja teiste riikide poolsele järjepidevuse tunnustamisele, muuhulgas ka Tartu rahulepingule. Asjaolu, et Tartu rahuleping on dokument, milles Nõukogude Liit tunnustas Eesti Vabariiki, on loonud ka olukorra, kus lepingu mõne osa muutmine on tekitanud skeptikutes kartuse, et sellega anname Venemaale võimaluse

tõlgendada seda kui Tartu rahulepingu Eestipoolset mitte tunnustamist. Autori erakogus on ka intervjuu antud teemaga lähedalt kursis oleva Mart Nutt-iga, kes on Piirilepingu teemal kaitsnud oma doktoritöö.

„Kogu maailm, peale Venemaa ja Valgevene ja mõne üksiku riigi veel käsitlevad Eestit ikkagi kui taastatud riiki, mitte Nõukogude Liidu õigusjärglasena, me ei saa mitte mingil juhul lubada, et me sellest lähtepunktist lahkume. Küsimus on see, et kuidas see piirileping on võimalik uuesti alla kirjutada, et sellest ei tekiks kahtlust nagu Eesti oleks loobunud õiguslikust järjepidevusest.” (Nutt, 2013)

„Leping eelkõige tehnilise omadusega. Käsitleb eelkõige piiri. Meie jaoks väga oluline on see, et me ei lahenda igavikulisi küsimusi meie jaoks – okupatsiooni tunnustamist jne. Seda ei ole võimalik sellega saavutada, küll on oluline, et me ei lööks neid küsimus lukku hoolimatu sõnastusega selle pealt./.../ Kindlasti olid julgeolekukaalutlused väga olulised, selletõttu said ka tänasel päeval, need kaks punkti lepingusse kirjutatud: üks oli see, et see leping puudutab ainult piirijoone kulgemist ja teine oli see, et mõlemal poolel ei ole teineteise suhtes territoriaalseid nõudmisi.”(1_IRL)

IRL-i seisukoht on, et igasugune sõnastus, mis seaks kahtluse alla Eesti õigusliku järjepidevuse, on välistatud. 2005. aastal sõlmitud leping ning selle ratifitseerimisseadusele lisatud preambula eesmärk oligi kaitsta Eesti õiguslikku järjepidevust. Järelikult oli toona kartus, et Venemaa võib seda lepingut valesti tõlgendada. Seetõttu ongi IRL-i esindaja sõnul võrreldes 2005. Aasta lepinguga, uude lepingusse parandused viidud ning 2014. Aasta veebruaris allkirjastatud leping ei kujuta Eestile mingit julgeolekuohtu. Sama väitis ka Sotsiaaldemokraatliku erakonna esindaja:

„Ma ei mõista, kuidas piirilepe saaks olla oht Eesti julgeolekule. Ma ei näe ühtegi viisi, kuidas see võiks kahjustada Eesti julgeolekut me oleme olnud väga suur üksmeelel erakonnas, et tuleks edasi minna sellega. Me ei hakka kindlasti välja mõtlema ohte. Ma arvan, et see on vale eeldus, et on null-summa mäng, et iga positiivse puhul peaks olema negatiivne. Kindlasti on see mõju valdavalt positiivne, Eesti ei loovuta ühtegi territooriumi, mille üle Eestil oleks de facto kontroll, või mille suhtes oleks Eestil kaalukas vajadus või lootus, et võiks Eestile tagasi saada. Ma arvan, et see on parim võimalik viis.” (2_SDE)

Sotsiaaldemokraatlik erakond ei näe antud teemas probleeme ning Mikser väidab, et Eestil on antud situatsioonist pigem võita. Samuti leiab ka Keskerakonna esindaja. Lisaks toob Eesmaa välja ka asjaolu, et Eesti ja Vene suhted võiksid piirilepingu sõlmimisel paraneda:

„.../Teine osa on Vene süüdistused ja kriitika inimõiguste rikkumise kohta Eesti poolt. Keskerakond loodab, et see võib paraneda piirileppe sõlmimisel. Võtame eelkõige piirilepinguna, kuid see aspekt oli ka üks nüanss. Tõenäoliselt annab baasi ka teiste suhete parandamiseks. ‘’(4_KESK)

Julgeoleku ohu tõlgendamine on antud teemal subjektiivne. Küll toob Reformierakonna esindaja välja põhjenduse, miks piirileppe sõlmimine positiivne faktor on:

„Piirileping tagab selles koha pealt väga täpselt julgeolekut, et kui meil on piir fikseeritud, siis on väga selge kui keegi on sõjaliselt üle piiri tulnud, siis on tegemist ühe riigi agressiooniga teise vastu. Ei ole võimalik üldse kahelda, kas on või ei ole – piir on ja sellest on tulnud üle – rahvusvahelise õiguse mõttes on kõik väga selge /.../Ma arvan, et see oli ikkagi üks põhilistest argumentitest ning kõik muu oli kõrvaline. ‘’(3_REF)

Ukraina kriisi valguses on kõik vastajad ühel meelel, et piirilepingu jõustumisega suureneb Eesti julgeolek. Ohuna Eesti julgeolekule ei näinud seda ükski vastaja, tuues selgituseks, et piirileping praegusel kujul reguleerib ainult piirijoone kulgemist. Vastavasisuliselt erakonnasiseseid debatte on Eestis pidanud vaid IRL.

3.3.2. Geograafilised ja topograafilised iseärasused

Kuna antud töö fookuses on kahe riigi vaheline piirileping, on antud küsimus juba topograafilise iseloomuga. Autor analüüsib selle punkti all piirijoone korrigeerimise mõju otsuse kujunemisele: nii Tartu rahulepingu järgsete alade nn juriidiline loovutamine kui ka sõlmitud lepinguga kaasneva maadevahetuse mõju.

Piirileppe jõustumisega toimub kahe riigi vahel ka maadevahetus. Piiri korrigeerimine selle loogilisema kulgemise huvides. Piirilepingu sõlmimisel kinnistuvad kõik Eesti piirid ning kaob õiguslik alus territoriaalsetele nõuetele. Tänaased riigikogus esindatud erakonnad on seisukohal, et mingeid järeleandmisi või alade loovutamist ei esine, kuna Tartu rahu järgsetest aladest, muuhulgas Narva jõe tagustest aladest ja Petserimaast, on Eesti juba sisuliselt loobunud.

„Me ei ole teinud ühtegi järeleandmist, ainuke järeleandmine tehti 1994. Aastal. Kui öeldi, et me ei taha alasid tagasi.” (1_IRL)

„Eesti ei loovuta ühtegi territooriumi, mille üle Eestil oleks De facto kontroll, või mille suhtes oleks Eestil kaalukas vajadus või lootus, et võiks Eestile tagasi saada. Ma arvan, et see on parim võimalik viis.” (2_SDE)

Topograafilise sisuga lepingus on käesoleva faktori mõjude arvestamine suur. Olukord, kus riigil on võimalik territooriumi juurde saada või kaotada, nõuab sellele keskendumist ning iga sammu läbimõtlemit. Ainsana küsitletutest tõi maadevahetuse mõju välja Reformierakonna esindaja Tõnis Kõiv:

„Mis on oluline rõhutada veel antud asja juures, on see, et me tegelikult mitmed praktilised küsimused lahendame ju ära. Tegelikult seal oli, kui mu mälu mind nüüd ei peta, 170 hektari ulatuses maadevahetust. Ehk sis me õgvendame piiri, tõmbame ta sirgemaks, lihtsamaks, taastame mõningased varasemad ebaõiglused, kui kuskile on jäänud seal mingid maad piiri taha: talud ühelt pool ja maad teiselt pool ja mitmeid selliseid nüansse.” (3_REF)

Kõiv ütles küll, et otsustusprotsess oli selleks ajaks tehtud, kui maadevahetuse paberid lauale jõudsid. Mõju oli tema arvates olemas, kuid see oli marginaalne. Kokkuvõtlikult ei ole antud faktori mõju ühegi erakonna jaoks olulise tähtsusega. Tartu rahulepinguga sätestatud piirilepingu järgseid alade Venepoolset Eestile tagastamist ei pea keegi reaalseks. Maadevahetuse väikest, aga positiivset mõju nentis ainult Reformierakonna esindaja.

3.3.3. Erakonna ning tema valijaskonna isepära

Antud teguri all analüüsib autor erakondade ning nende valijate üldiste omaduste rolli välispoliitiliste otsuste kujundamisel. Suuruselt ja vormilt on kõik antud töös esindatud erakonnad suhteliselt võrdsed. Kõik erakonnad kuuluvad parlamenti ning on osalenud riigi valitsemises. Erakonna omadustest ning sisedemokraatiast tulenevalt tuleks analüüsida otsustusprotsesside erinevust. Seda teeb autor järgmises alapunktis.

Reformierakonna ning Sotsiaaldemokraatliku erakonna esindajad väitsid, et nende erakondades oli ja on antud teemadel sisuline üksmeel ning suuremaid debatte antud

teemal ei ole olnud. Keskerakonna ja IRLi esindajate sõnul oli neil valdav enamus üksmeelel, et piirileping tuleks sõlmida, kuid mõningaid lahkavusi siiski esines.

„Kahtlemata pole kõik ühtemoodi mõtlevad inimesed. See kindlasti käib ka teiste erakondade kohta. .../ Näiteks see sama suhtumine Ukrainasse, on kindlasti toetus meile väiksem eestikeelse valijaskonna hulgas ning mõnevõrra suurem venekeelse valijaskonna hulgas. Sellised teemad nagu see Eesti-Vene piirileping, ma usun et siin on see toetus Keskerakonnale niisamasugune kui teiste erakondade puhul. On üks väike rühm, kes on aktiivselt selle piirilepingu vastu ja suurem enamus, kes saab aru, et seda piirilepingut on vaja, eriti praeguses küllaltki keerulises välispoliitilises olukorras.”(KESK_4)

Keskerakonnal tuleb kindlasti arvestada nende venekeelse valijaskonna huvidega. Konkreetselt piirilepingu osas ei lahkne nende arvamused teiste erakondade omadest ning konkreetses töös seda mõju ei esine. Küll on see olemas paljude teiste situatsioonide/poliitikate kujundamisel.

Mihkelson toob välja asjaolu, et kuna Keskerakonnal on Venemaa juhtiva parteiga Ühtne Venemaa sõlmitud koostööleping, on erakonna juht Venemaa teemadel eriarvamusel erakonna liikmetega. Seda näiteks Ukraina kriisi teemadel. (1_IRL)

Antud töö kontekstis tuleb erakonna toetajate isepärana välja tuua IRL-i mõningased lahkavused. Ka Keskerakonna esindaja antud töös, tõi välja asjaolu, et kõige enam on teema vastaseid IRL-is, eesotsas endise põllumajandusministri Helir-Valdor Seedriga. IRL-i puhul võib väita, et lahkavuste olemasolu oli kindlasti üks tegur, mis otsustamist mõjutas. Küll ei suutnud see seda muuta, kuid tänu oma rahvusliku erakonna imago'le, viis IRL läbi suurima erakonnasisese debati antud teemal.

„No loomulikult, rahvaerakonnana on IRL-il erinevaid selliseid segmente, kes eriti Venemaa kontekstis omavad reljeefset arvamust., aga see on ju tegelikult kõik taandunud sellele arutelule, mis meil on fraktsioonis, eestseisuses ja kõige olulisem arutelu toimus meil eelmise aasta mais volikogus, kus me lausa viisime läbi sellekohase hääletuse, mis tegelikult näitas, et kui on kõik argumendid ära kuulatud ja on selline tõsine arutelu läbi peetud. Siis kui mu mälu ei peta, siis 59 oli poolt ning ainult 3 olid vastu, et sellise sõnastusega piirileping jõustada. ”(1_IRL)

Valijaskonna ning erakonna omadused mõjutavad välispoliitiliste seisukohtade kujunemist. 1_IRL, 3_REF ja 4_Kesk tõid kõik näiteks asjaolu, et Keskerakonna esimees on Vene teemadel tihti peale eriarvamusel. Küll ei ole seda eriarvamust piirileppe vajalikkuse kohta. Kokkuvõttes mõjutavad erakonna ning valijaskonna isepära otsuste tegemist, kuid mitte Eesti-Vene piirileppe kohaselt.

3.3.4. Erakonnasisesed arutelud Eesti-Vene piirileppe seisukoha kujunemisel

Otsustusprotsessi iseloom mõjutab kahtlemata otsuse kujunemist. Antud punktis on kindel see, et protsess mõjutab väljundit, seega ei ole mõtet seda võrrelda. Autori ülesandeks on antud faktorit ehk otsustusprotsessi kirjeldada ning vaadelda kuidas erakonnad antud seisukohani jõudsid. Mihkelson toob välja, et piirileppe küsimuses saavad teoreetiliselt otsustajate ringi, ehk antud erakonna puhul välispoliitika nõukogusse, kuuluda kõik erakonna liikmed. Ta nendib küll seda, et nõukogusse kuulub suhteliselt väike arv liikmeid ning tavapäraselt on nõukogus igapäevapoliitikaga seotud liikmed.

„Minu arust ei ole üheski teises erakonnas nii põhjalikult seda küsimust analüüsitud, kui meie erakonnas. Eelmise aasta sügisel, kui piiriküsimus tõstati, siis me pidasime erakonna fraktsioonis, välispoliitika nõukogus kui ka eestseisuses selle üle nõu ja sõnastasime põhimõtteliselt selle põhimõtte, mis hiljem leidis toetust ka teiste parlamendi fraktsioonide poolt. .../ Välispoliitika nõukogusse võivad kuuluda kõik erakonna liikmed, kes on vähegi huvitatud. See ei ole päris selline kus päris kõik oleks, selleks on välispoliitika klubi. Nõukogu on see, kus me kujundame mingeid otsuseid erakonna välispoliitika kohta. Selliste teemade üle. Tavapäraselt kuskil kümnekond inimest, kõik kes mingil määral seotud on igapäevapoliitikaga.“ (1_IRL)

Sarnaselt 1_IRL vastusega viitab ka intervjuueeritav 2_SDE, et erakonnal on volikogu komisjonid, mis on avatud kõigile liikmetele. Kui 1_IRL vastusest ilmneb, et seisukoha võtmine erakonnas oli arutlustest tulenev ehk juhtumipõhine, siis 2_SDE toob välja, et piirileppe seisukoha võtmisel lähtuti pigem erakonna programmist, mis on partei poliitilise tegevuse aluseks.

„Me otseselt ei küsinud arvamust sellel teemal. Meil on erakonna volikogu komisjonid avatud organid – kõik liikmed saavad avaldada soovi võtta osa komisjoni tööst. Sellest

teavitatakse ka liikmeid, kui nad erakonda astuvad – antakse ette teemad, mis inimesi huvitavad. Piirileppele eraldi suunatud joonist ei ole, kuid see seisukoht on meie erakonna programmis’’ (2_SDE)

Intervjueeritav toob erakonna otsustusprotsessi kirjeldades välja, et lihtsamate teemade korral on arutelud ja otsustusprotsess erakonnas lühikesed ning kui vastav teema on programmis selgitatud, lähtutakse erakonna programmist. Varem sätestamata teemade ja hoiakute puhul või kui tekib vajadus programmilisi põhimõtteid muuta, tuleb sisend erakonna volikogu komisjonist ning otsus langetatakse hääletamise teel erakonna volikogus.

„Erakonna sees on teemad, mis ei ole eriti pingelised, ei kujune väga pikkade arutelude teemaks, ei kasutata väga pikki formaalseid institutsioone. Kui teemad on programmilistes dokumentides käsitlemata teema, või vajab olulist muutmist, siis käib see läbi erakonna volikogu komisjoni, kes paneb kokku selle drafti, mis vaieldakse läbi erakonna volikogus, mis hääletatakse. Komisjonidest tuleb esmane sisend. ’’ (2_SDE)

Eesmaa viitab, et otsuseid tehakse sarnaselt teiste erakondadega vastavates formaalsetes organites.

„Kõik samasugused organid nagu teisteski erakondades – volikogu, erakonna juhatus, vahetame mõtteid nii fraktsioonis kui omavahel. Oleme algusest peale olnud arvamusel, et see piirilepe on vajalik ning ei ole mõtet venitada seda teemat. Tänapäeval võimatu ette kujutada, et ühepoolse surve puhul territooriumi tagasi nõuda. Nii on ka Soome tõenäoliselt väga pikaks ajaks ilma Karjalast. ’’ (4_KESK)

Keskerakonna esindaja väitis taaskord, et nende erakonnas valitseb antud teemal päris suur üksmeel ning seetõttu ei ole ka vastavasisuliste debattide pidamine päevakorras olnud. Ka Reformierakonna esindaja ütles, et nad ei ole sügavamalt antud teemat analüüsinud.

„Tõsiseltvõetava jutu ja tõsiseltvõetava argumendina ei ole erinevatel reformierakonna koosolekutel seda tüüpi arutelusid toimunud. Kui on olnud erinevaid arvamusi, siis on need kantud sellest loogikast, et kas võiks parasjagu kuskilt kaubelda või et kas see hetk on parasjagu just kellele rohkem sobivam, et me allkirjastame. ’’ (3_REF)

Erakonna sisesed protsessid sarnanevad Eesti erakondadel suuremas osas. Käesoleva töö raames eristub vastanutest IRL, kes on teistest erakondadest piirileppe teemadel aktiivsemalt oma liikmeid kaasanud ning teemat läbi arutlenud.

3.4 Cross-case võrdlus

Järgnevalt esitab autor tulemuste peatüki kokkuvõtliku tabeli. Tabel on koostatud metoodika osas tutvustatud *cross-case* meetodil, mis võimaldab lugejal erakondi ja nende otsustusprotsessi mõjutavaid faktoreid paremini võrrelda. Tabelis 2 esitab autor esmalt selle, kas intervjuueeritav leidis, et antud faktor seisukoha kujunemist mõjutas. Lisaks esitab autor mõned põhilised ning vajadusel kokkuvõtlikud seisukohad, võimaldades lugejal võrrelda arvamuste erinevust. Maatriksis on esitatud autori poolt kitsendatud K.J. Holstil põhinev mudel välispoliitilisi otsuseid mõjutavatest faktoritest. Seisukohad on võetud intervjuudest ning vajadusel autori poolt kokkuvõtlikult esitatud.

Tabel 2

Põhikategooria	Alamkategooria	1_IRL	2_SDE	3_REF	4_KESK
Eesti-Vene piirileppe olulisus		Territooriumi küsimus väga oluline. Iga riigi rahvuslikes huvides on, et piir oleks õiguslikult määratletud.	Oluline küsimus, Sotsiaaldemokraatliku erakonna sees on väga suur üksmeel antud teemal.	Tegu on Eesti riigi huvides oleva leppega ja selliselt me oleme seda ka vaadanud ning selle protsessiga edasi liikunud.	See puudutab üksnes ja pelgalt piiriga seotud küsimusi
Väline kontekst	Poliitmaastiku eripära	Konsensuslik süsteem mõjutab kindlasti. IRLi mõju suur - Aktiivseim erakond Eesti välispoliitika kujundamisel	Konsensuslik süsteem mõjutab Eelkõige kujundatakse arvamus erakonna sees.	Konsensuslik süsteem mõjutab. Reformierakond aktiivseim erakond välispoliitika kujundamisel	Konsensuslik süsteem mõjutab. Keskerakond ei ole otsustaja, vaid pigem dialoogi pidaja rollis.
	Majanduslikud kaalutlused	Piirileppega ei ole võimalik lahendada majandus-, kodakondsus-, ega muid küsimusi. Ei ole majanduslikke mõjusid	Riigi majandushuviga seonduv, mis puudutab maapõuevarasid, kalavarasid, veeteede laevatatavust. On mõju, aga mitte oluline	Eelkõige maadevahetusest tulenevad eelised: Mõju on marginaalne	Piirileppe puudumine on pärssinud majanduslike, kaubanduslike ja poliitiliste suhete arengut. On positiivne mõju
	Rahvusvaheline õigus, maailma arvamus	Väline tähelepanu on kõrgendatud, kuid keegi peale meie ei mõjuta antud otsust. Ei ole otsest mõju	Tunnetatud surve. Reaalselt ei mõjuta otsustamist keegi peale Eesti Ei ole otsest mõju.	Formaalselt eitatakse, kuid seose olemasolu tundub loogiline. On kaudne mõju,	Viisavabaduse aspektil mõningane EL-i mõju olemas.

Siseriiklik kontekst	Sotsiaalmajandu slikid ja julgeoleku vajadused	Julgeolek kindlasti olulisim faktor, mis otsustamist mõjutas. On suur mõju	Julgeolekuohtu ei ole. Rahvuslike huvide kaitse üks põhilisi argumente On suur mõju	Piir, mis lepinguga määratud, on Eesti julgeolekutagatis On suur mõju.	Julgeoleku ohte ei ole.. Ukraina kriisi valguses julgeoleku aspekt suurenenud. On suur mõju
	Geograafilised ja topograafilised iseärasused	Ainuke järeleandmine tehti juba 1994. Aastal, mil loobuti nendest aladest Ei mõjuta	Alasid, mis <i>de facto</i> meie käes ei ole, ei ole lootust tagasi saada Ei mõjuta	Peamiselt maadevahetusel on positiivne mõju On väike mõju	Võimatu ette kujutada, et ühepoolse surve puhul territooriumi tagasi nõutakse. Ei mõjuta
	Erakondade üldised omadused ning valijaskonna isepära	Eriarvamuste olemasolu mõjutas aruteluprotsessi iseloomu. On Mõju	Erakondade poliitiline positsioon mõjutab On mõju	Sisuline üksmeel küsimuses. Välisministri kohalolek mõjutab	Pikaaegse opositsiooni-erakonnana pigem nõuandja roll. On mõju
	Erakonnasisesed otsustusprotsessid Eesti-Vene piirileppe seisukoha kujunemisel	Ainuke erakond, kes sisuliselt asjaga tegelenud on. Seisukohtade kujundajad: volikogu, fraktsioon, välispoliitika nõukogu, vajadusel ka üldkogu.	Liikmete seast otseselt arvamust ei küsitud. Seisukohti kujundavad erakonna volikogu komisjonid, kuhu kõik liikmed tulla saavad.	Enamik seisukohti tuleb fraktsioonist ja juhatusest. Osad ka otse välisministeeriumist. Lisaks olemas välispoliitika töörühm.	Kõik samasugused organid nagu teisteski erakondades – volikogu, erakonna juhatus, arutame fraktsioonis.

IV Järeldused ja diskussioon

Käesolev peatükk jaguneb kaheks osaks, esimeses osas toob autor välja omapoolsed järeldused ning annab vastused püstitatud uurimisküsimustele, toetudes tulemuste peatükis esitatud infole. Peatüki teises osas annab autor soovitusi edasisteks uuringuteks ning analüüsib, mida oleks võinud uurimuse raames teisiti teha ning mis võis saadud tulemusi mõjutada.

4.1 Järeldused ja vastused uurimisküsimustele

Käesoleva bakalaureuse töö keskseteks uurimusküsimusteks olid:

Millised tegurid mõjutavad Eesti-Vene piirileppe seisukoha kujunemist erakonnas

Kuidas Eesti erakonnad välispoliitilisi otsuseid vastu võtavad.

Kõige suurem faktor, mis erakondade otsust juhtis, on julgeoleku huvi. Välispoliitilisest kontekstist vaadates võib seda selgitada teise osapoole, ehk Venemaaga. Piirilepingu sõlmimisel Lätiga ei oleks julgeolek vast primaarne kaalutlus. Välispoliitika isepärast tulenev konsensuslik poliitika erakondade vahel on oluliseks faktoriks, mis mõjutab mistahes välispoliitilise otsuse tegemist.

Majanduslikud faktorid toodi intervjuueeritavate poolt välja, kuid konkreetse otsuse puhul ei olnud tegu aspektiga, millega oluliselt arvestati. Seda võib seletada julgeoleku aspekti olulise mõjuga konkreetses situatsioonis. Tuues taas võrdluseks hüpoteetilise näite, kui piirileping sõlmitaks lätiga, oleks majanduslikel kaalutlustel suurem mõju.

Siit tulenevalt: Julgeoleku tagamise olulisuse kasvades majanduslike mõjude tähtsus langeb.

Euroopa Liidu huvi mõju erakondade otsustamisele on faktor, mille mõju on raske analüüsida. Kõik osalised teadvustasid, et Euroopa Liidule oleks kasulik, kui tema välispiir oleks lepinguga kaetud. Kuid samas eitatakse, et seda otsustamisel arvesse võetakse. Välistel faktoritel on eriti väikeriikides kaudne mõju, millest lähtuda püütakse.

Geograafiliste ning topograafiliste faktorite mõju on kõigi erakondade jaoks sarnane. Otseselt otsust ta piirileppe sõlmimiseks ei mõjutanud. Tegemist jällegi kaudse mõjuga, mis on pigem toetav.

Eesti erakondade sisesed otsustusprotsessid on pealtnäha küllaltki sarnased. Erakondade liikmete kaasamise aktiivsus aga erinev. Käesoleva teema raames, oli IRL-i otsustuspind kõige laiahaardelisem. Tulevikus tasuks seda teemat süvitsi ning pikema aja vältel analüüsida.

Antud töös tõstatatud uurimisküsimused ei pretendeeri ammendavale vastusele, vaid uurivad erakondade välispoliitilist otsustusprotsessi osaliselt. Töös mittekajastatud mõjurid jäävad edaspidisteks uurimusteks. Töö kajastas erakondade välispoliitiliste otsuste kujunemist konkreetsest vaatepunktist ega uurinud kõiki aspekte. Seega vastab käesolev bakalaureusetöö uurimusküsimustele osaliselt. Erakondade otsustusprotsessid said käesolevas töös vastatud kaasuspõhiselt ning seda ei saa üks-üheselt erakondade teiste seisukohtade analüüsiks kasutada. Küll annab uurimustöö hea ülevaate ajaloolisest teemast ning pakub lugejale võrdlusemomenti Eesti erakondade lõikes.

4.2. Meetodi kriitika ja soovitused

Antud teema uurimise teeb raskeks asjaolu, et erakonnad ei pruugi soovida kõike aspekte avaldada, mistõttu ei pruugi antud töö kajastada reaalselt olukorda. Seda eriti välispoliitikas, sest erakonnad püüavad oma avaldustes konsensuslikud olla ning sisulised vastuolud võivad välisriikidele Eestist nõrga signaali saata. Samas tulenes tööst lisaks välispoliitilistele seisukohtadele mõningaid huvitavaid fakte erakondade sisestest otsustusprotsessidest. Töö eesmärki arvesse võttes, oleks töös pidanud kajastuma ka Eesti Kristliku Rahvaerakonna ning Erakond Eestimaa Rohelised analüüs. See oleks tööle andnud veelgi laiemahaardelise lähenemise ning töö oleks kajastanud ka teravamaid piirileppe kohaseid seisukohti. Võttes arvesse töö mahupiirangut, oleks väiksemate erakondade kajastamisel töö liialt pikaks ning laialivalguvaks läinud.

Välispoliitika kujunemise uurimisel on enamasti analüüsiühikuks riigid ning erakonna tasandi teooriaid napib, seda eriti välispoliitika valdkonnas. See faktor raskendas teoreetilise baasi sidumist empiirikaga, kuna autor pidi kohandama Holsti mudelit, et

seda erakondade analüüsiks rakendada. Samas on tegu positiivse nüansiga, sest selleteemalisi uurimusi Eestis tehtud ei ole. Lisaks erakondade välispoliitilisi otsuseid mõjutavate faktorite võrdlusele, kaardistas autor ka parlamendierakondade seisukohad Eesti jaoks olulise poliitilise sündmuse suhtes. Samuti sai autor väärt kogemuse osaliseks, lahendades teoreetilise materjali nappuse ning panustades personaalselt teooria osa kujunemisse.

Venemaa agressioon 2008. aastal Gruusias ning 2014. aastal Ukrainas kinnitavad, et antud teema on väga oluline. Intervjueeritavate prognoosi kohaselt peaks piirilepe lõplikult ratifitseeritud saama 2014. aasta sügisel, kuid tuginedes Venemaa käikudele rahvusvaheliste normide raames, ei saa selles 100% kindel olla.

Autori poolt valitud teema on Eestis aktuaalne ning käesoleval ajal avalikkuse huviorbiidis. Eesti erakondi usaldab 2013 aasta seisuga vaid 16% Eesti elanikest. (Ernits 2013) Seega on erakondade otsustusprotsesside analüüs uurimist vajav teema. Lisaks välispoliitilistele otsustele, tasuks analüüsida ka sisepoliitiliste otsuste tegemist ning erakondade sisedemokraatiat laiemalt. Selle teema sügavam analüüs aitaks parandada Eesti erakondade mainet. Samuti motiveeriks teadlaste ja avalikkuse poolne erakondade kontroll erakondi oma tegevust läbipaistvamaks muutma.

Kokkuvõte

Eesti-Vene piirileppe küsimus tõusis taas aktuaalseks 2012. aasta septembrikuus, kui Venemaa välisminister väljendas Venemaa poolset valmisolekut läbirääkimisi uuesti alustada. 2014. aasta veebruaris allkirjastasid kahe riigi välisministrid Eesti-Vene piirileppe. Töösse kaasatud ekspertide hinnangul võiks lepingu jõustumist kõige varasemalt oodata 2014. aasta sügisel.

Autor uuris käesolevas töös Eesti erakondade välispoliitiliste otsuste kujunemist, analüüsis otsuste tegemist läbi K. J Holsti mudeli. Autori poolt esitatud Holsti kitsendatud mudel aitas võrrelda erakondade esindajate vastuseid. Käesoleva töö eesmärgiks oli kaardistada Eesti erakondade sisesed debatilised ja uurida, milliste faktorite mõjul kujunevad erakondades välispoliitilised otsused. Autor püstitas käesoleva tööga kaks uurimisküsimust. Esimese uurimisküsimuse raames analüüsis autor, kuidas Eesti erakonnad välispoliitilisi seisukohti kujundavad ning millistest teguritest nad sealjuures lähtuvad.

Tulemuste osas oli erakondade läbivaks seisukohaks see, et Eesti jaoks kujutab antud leping vaid piirijoone õiguslikku kinnitamist Venemaaga. Eesti erakonnad on piirileppe sõlmimise vajalikkuse osas konsensusel. Intervjueeritavate vastused on suures osas sarnased. See kinnitas aga esimese analüüsiühiku (teiste erakondade mõju partei seisukohtadele) ning konsensuslikkuse olulisust ning paikapidavust.

Vaid Keskerakonna esindaja vastusest lähtus, et üheks teguriks, millega piirileppe sõlmimisel arvestati, oli ka suhete paranemine Venemaaga. Reformierakonna, IRL-i ja Sotsiaaldemokraatliku esindajad seda tegurit arvestatavana ei näinud. Kõik uurimustöös kajastatud erakonnad on ühtsel seisukohal et Eesti õiguslikku järjepidevust ei tohi kahtluse alla seada. Ukraina kriisi valguses kinnitasid erakonnad ühehäälselt, et kõik põhjused, miks piirilepingut sõlmida soovitakse, on alles. Domineerivaks faktoriks piirileppe sõlmimiseks oli käesolevas töös Julgeoleku kaalutlused olid domineerivaks

Töö teise uurimisküsimuse raames analüüsis autor, kuidas toimus erakondade sisene otsustusprotsess Eesti – Vene piirileppe sõlmimisel. Liikmetelt otse arvamuse küsimine ning meelsuse uurimine toimus vaid Erakonna Isamaa ja Res Publica Liit siseselt, teemakohast arvamust küsiti erakonna volikogul. IRL-il on välispoliitiliste seisukohtade kujundamiseks välispoliitika nõukogu. Sotsiaaldemokraatlikul erakonnal on olemas

väliskomisjon erakonna volikogu juures, mis täidab sama ülesannet. Reformierakond arutleb välispoliitilisi otsuseid enamjaolt riigikogu fraktsioonis, erakonna juhatuses ning välispoliitika töörühmas. Keskerakonna esindaja otse välja ei toonud, kuidas nende erakonnas vastav protsess erineks, kuid tõi sarnaselt teistele erakondadele, välja fraktsiooni ning volikogu. Sotsiaaldemokraatliku ja Keskerakonna sees valitseb piirileppe vajalikkuses sisuline üksmeel. IRL-i sees on liikmete kaasamine loonud dialoogi, kus leidub nii toetavaid kui ka kahtlevaid seisukohti.

Kokkuvõtvalt said töö uurimisküsimused vastatud osaliselt, kuna töö kajastab vaid ühte segmenti välispoliitikast. Autor soovib antud teemat kindlasti tulevikus uurida. Antud töö saavutas oma eesmärgid osas, mis seadis eesmärgiks erakondade seisukohtade kaardistamise ning välispoliitiliste tegurite võrdluse piiriläbirääkimiste näitel.

Võõrkeelne resümee

Formation of foreign policy standpoints in Estonian parties: Estonian - Russian border treaty negotiations

The aim of this bachelor's thesis was to find out how political parties form their attitudes in topics connected with foreign policy and how foreign policy decisions are made. Thesis focuses on political attitude forming in Estonian-Russian border treaty. In order to do research on that topic, Author framed political decision making theories in foreign politics and used qualitative methods to analyse interviews that were conducted with representers of all political parties, represented in Estonian parliament. Author used restricted model of K. J. Holsti, to analyze, which factors of foreign policy decisionmaking, parties considered, when they formed their opinion on Estonian – Russian border treaty. The restricted model of Holsti, brought out the importance of different factors in foreign policy decisionmaking. Author gives the outcome of expert interviews, held with representatives of 4 Estonian parties, in cross-case matrix. Thesis shows, that participants of interviews share a common view of the importance of this topic. They also brought out that parties in parliament are on consensus. Thesis also brings out the formal process of decisionmaking in Estonian parties, considering participation of party members, in process of making foreign policy decisions. IRL party has the largest involvement of members, also with biggest discussion on the topic, including different opinions on the necessity of treaty. Social democrats, Reform party and Estonian Centre party have been in consensus on the topic, but hasn't searched for regular members opinion. Thesis gives good overview of the standpoints of four parties in Estonia, about Estonian – Russian border treaty.

Key words: foreign policy, decision making, Estonian-Russian border treaty, political parties, Holsti, cross-case, realism, idealism, constructivism, debates, Estonian Social Democratic Party, Estonian Fatherland and Res Publica Union, Estonian Centre Party,

Kasutatud kirjandus

- Berg, E.; Oras, S.** (2003). *Kümme aastat Eesti-Vene piiriläbirääkimisi*. Ilmunud kogumikus Eesti välispoliitika aastaraamat 2003. Toimetaja Kasekamp, A. Eesti Välispoliitika Instituut, lk 45-72
- Bjereld, U.; Demker, M.** (2000) Foreign Policy as Battlefield: A Study of National Interest and Party Motives. Scandinavian political studies, Vol 23: lk 23
- Dey I.** (1993). *Qualitative Data Analysis A User Friendly Guide for Social Scientists*. Routledge, London
- Ernits, R.** (2013) *Eurobaromeeter: usaldus Eesti valitsuse vastu on langenud*. URL (kasutatud mai 2013), kättesaadav: <http://uudised.err.ee/?06269521>
- Helme, M.** (2013). *Mart Helme: piirilepe – soovmõtlemine ja reaalsus*. URL (kasutatud mai 2013), kättesaadav: <http://www.eesti.ca/mart-helme-piirilepe-soovmõtlemine/article38951>
- Hirsijärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P.** (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.
- Holsti, K. J.** (1995). *International politics: A framework for analysis*. Seventh edition. Englewood Cliffs: Prentice-Hall
- Holsti, Ole R.** (2004). *Theories of International Relations. Explaining the History of American Foreign Relations*. Toimetanud Michael J. Hogan and Thomas G. Paterson. Cambridge University Press
- Johnston, M.** (2005) *Political Parties and Democracy in theoretical and practical perspectives*. National Democratic Institute for international affairs
- Lagerspetz M.** (2000). *Kvalitatiivsete meetodite väljakutse Eesti sotsioloogiale*. Eesti Sotsiaalteaduste I aastakonverentsi ettekanne, Tallinnas, 24. – 25. Novembril 2002.
- Ojamaa, H.** (2010). *Demokraatlikkus Eesti erakondade siseprotsessides. Võrdlev analüüs*. Magistritöö. Tallinna Ülikool.
- Made, V.** (2006) *Eesti-Vene piirileping Euroopa Liidu ja Venemaa suhete kontekstis*. Acta Societatis Martensis.
- Mälksoo, L.** (2013) *Eesti Vabariigi piirilepingutest Vene Föderatsiooniga*. Kiri Riigikogu väliskomisjonile 3.03.2013

Nutt, M. (2011). *Eesti parlamendi pädevuse kujunemine ja rakendamine välissuhtlemises*. Doktoritöö. Juhendajad Peeter Mürsepp, Kaarel Kilvits. Tallinna Tehnikaülikool, Majandusteaduskond, Rahvusvaheliste suhete instituut.

Nutt, M (2013) Intervjuu Eesti-Vene piiriläbirääkimiste teemal. Erakogus

Ojamaa, H. (2010). *Demokraatlikkus Eesti erakondade siseprotsessides. Võrdlev analüüs*. Magistritöö. Tallinna Ülikool

Pääbo, H.; Kand, T. ; Kaljuorg, T.(2006) *Eesti erakondade välispoliitilise ideoloogia määramine*. Riigikogu toimetised. Kättesaadav:

<http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=10997&op=archive2>

Raiste, A. (2012). Tüür: Venemaa tahab Eestiga piirilepet ELiga viisavabaduse saamiseks. Postimees. URL (kasutatud mai 2013), kättesaadav <http://uudised.err.ee/?06260365>

Scarrow, S. (2005). *Political Parties and Democracy in Theoretical and Practical Perspectives. Implementing Intra-party Democracy*. National Democratic Institute for International Affairs. URL (kasutatud mai 2014), kättesaadav
Kättesaadav: http://www.ndi.org/files/1951_polpart_scarrow_110105.pdf

Seeder, H. (2013) Piirilepingu sõlmimine sellisel kujul ei vasta Eesti huvidele. Postimees. 11.04.2013

Stein, J.G. (2008) *Foreign policy decision-making: rational, psychological and neurological models*. Kogumikus Smith, Dunne, Hadfield Foreign Policy lk 101-117

Tiirik, G. (2012). *Erakonna sisedemokraatia erakonna Isamaa ja Res Publica Liit ning Eesti Reformierakonna näitel*. Magistritöö. Tallinna Ülikool. URL (kasutatud aprill 2013), kättesaadav
http://www.riigikogu.ee/public/Riigikogu/MSI/MA_Getter_Tiirik.pdf

Turu, T. (2012). „Huvide ja väärtuste konflikt välispoliitikas dalai-laama Eesti visiitide näitel.“ Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. URL (kasutatud mai 2013), kättesaadav http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/26746/turu_taavi.pdf?sequence=1

Lisad

Intervjuus kasutatud küsimustik:

1. Palun rääkige pisut endast, oma töökohast ja sellega kaasnevatest kohustustest.
 2. Mil määral on Eesti-Vene piirilepe oluline küsimus.
 3. Kuidas teie erakonnas välispoliitilisi seisukohti vastu võetakse, kuidas otsustusprotsess toimib teie erakonnas toimib?
- Keda veel arutelluse kaasati, kas kaasati ka erakonnaväliseid isikuid?
4. Mis aspekte te seisukoha kujundamisel kaalutlesite?
 5. Mis meelsus EL-is piirileppe kohta on? Kas ning kuivõrd sellega arvestasite?
 6. Eesti erakonnad püüavad antud küsimuses konsensuslikud olla. Kuivõrd erakonnad üksteise seisukohti mõjutavad? Kuivõrd teiste erakondade seisukohti arvesse võetakse?
 7. Kas piirileppel on ka mõni majanduslik mõju. Kuivõrd kaalukas faktor see otsustamisel on?
 8. Seeder mainis 2013 aasta mais postimehe artiklis, et meil pole seda vaja ning Tartu rahulepingu juriidiline tükeldamine võib meile pigem kahjuks tulla. Kas sarnasel teemal arutelu ka toimus teil?
Kas piirileppe sõlmimine või sõlmimata jätmine võiks olla julgeolekut suurendav/kahandav? Kuivõrd seda kaalutlesite.
 9. Kas olete enda erakonna valijate/toetajate seisukohaga kursis? Kas valijaskonna isepära võiks mõjutada?
 10. Kas sinu arvates seoses Vene-Ukraina sündmustega miskit muutunud?
- Eesmärgid/ohud